2108

2066 | టెలిగ్రామ్: హిందీసంఘ
6 | సంచిక 6

ప్రవంతి

సాహిత్య మాసపత్రిక

★

సంపాదకులు
వేమూరి ఆంజనేయశర్మ
సి. నారాయణరెడ్డి

★

...ణ భారత హిందీ ప్రచార సభ-ఆంధ్ర
6-2-959, ఖైరతాబాదు — హైద్రాబాదు - 4.

...ర్షర చందా 3-0-0 | సెప్టెంబరు, 1959 | విడిప్రతి రు. 0-4-0

Recommended for use in all the public libraries and school libraries by the Director of Public Libraries, Andhra State, Madras, vide Proceedings Dis. No. 30/55 dated 6th January 1955.

ఈ సంచికలో

సంపాదకీయం :

ఇంగ్లీషు-ప్రాంతీయ భాషలు

లోకసభలో ఫ్రాంక్ ఆంథోనీ ప్రవేశపెట్టిన ఇంగ్లీషు తీర్మానం వివరాలను ఇదివరలోనే మేము చర్చించి ఉన్నాము. ఇంగ్లీషును ౧౫ వ భారతీయ భాషగా రాజ్యాంగచట్టంలోని ౮ వ పట్టికలో చేర్పవలెనని ఆంథోనీ వాదన. చివరకు ఆ తీర్మానాన్ని ఆయన ఉపసంహరించుకున్నారు. మంచిదే జరిగింది. లోకసభలో జరిగిన చర్చలను బట్టి చూస్తే ఆ తీర్మానం బహుజనానికి అంగీకారయోగ్యంగా లేదన్నది స్పష్టమౌతూనే ఉన్నది. అదే సందర్భంలో పండిత జవాహర్‌లాల్‌నెహ్రూగారు చేసిన ఉపన్యాసం గమనింపదగినది. తొందరపడి ఇంగ్లీషును తీసివేయడం జరగదని, హిందీతో బాటు ఇంగ్లీషుకుకూడా ప్రభుత్వ కార్యకలాపాలలో స్థానం ఉంటుందనీ, హిందీని బలవంతంగా రుద్దడం జరగదనీ పండిట్‌జీ తమ ఉపన్యాసంలో స్పష్టపరచి ఉన్నారు. అంతమాత్రంచేత చిరకాలంవరకు ఇంగ్లీషే మనకు రాజభాషగా ఉంటుందనుకోవడం సరిగాదనిగూడా అదే సందర్భంలో ఆయన ఉద్ఘాటించి ఉన్నారు.

చాలామంది హిందీకీ, ఇంగ్లీషుకూ పోటీ ఉన్నదని భావిస్తున్నట్లు కనపడుతున్నది. ప్రస్తుతం ఇంగ్లీషుభాషకు ఉన్న స్థానంలో హిందీని ప్రవేశపెట్టడం ఎవరి ఉద్దేశ్యమూ కాదు. హిందీని ఉపయోగించవలసిన క్షేత్రం నిశ్చితమై ఉన్నది. అది కేవలం అంతర్ప్రాంతీయ వ్యవహారాలకు మాత్రమే ఉపయోగించబడగలదు. ఆ యా ప్రాంతాలలో ఆ యా ప్రాంతీయ భాషలకే ప్రాముఖ్యం ఏర్పడవలసి ఉన్నది. అందుకొరకై విశేషమైన కృషి జరుగుతున్నది. ప్రాంతీయ శాసనసభల కార్యకలాపాలలో ఇంగ్లీషుకున్న ప్రాముఖ్యత క్రమక్రమంగా తగ్గిపోతూ ఉన్నది. పలువురు శాసనసభ్యులు ప్రాంతీయ భాషలోనే ఉపన్యాసాలు చేస్తున్నారు. ఏదో ప్రత్యేక ప్రాముఖ్యత కలిగిన అంశం ఉన్నప్పుడు తప్ప మిగతా సమయాలలో మంత్రులుకూడా ప్రాంతీయ భాషలనే ఉపయోగించడం తరచు చూస్తూనే ఉన్నాము. పారిభాషిక శబ్ద

జాలాన్ని తయారుచేసి ప్రాంతీయ ప్రభుత్వ వ్యవహారాల నన్నింటినీ కొద్ది కాలంలోనే ప్రాంతీయ భాషలలో జరపడం జరిగితీరుతుంది. కనుక అసలు ఈనాటి సమస్య ఇంగ్లీషుకూ ప్రాంతీయభాషలకూ సంబంధించినది గాని హిందీకి, ఇంగ్లీషుకు సంబంధించినదికాదు. ప్రాంతీయభాషలలోను, హిందీ లోను అవసరమైన శబ్దజాలం ఏర్పడి ఆ భాషలు అభివృద్ధిపొందిన తరువాత ఇంకా ఇంగ్లీషుతో మనకు పని ఉండవలసిన అవసరంలేదు. మన భాషలు శక్తివంతములు కానంతవరకు మాత్రమే మనం ఇంగ్లీషును అంగీకరించ గలం. ఏమైననూ ఏనాడో ఒకనాడు ఇంగ్లీషును మనం వదలివేయక తప్పదు. వైజ్ఞానిక రంగంలో పని చేసేవారు ఇంగ్లీషును నేర్చుకొన వచ్చును. కొంతమంది ప్రత్యేకంగా ఇంగ్లీషును నేర్చుకొనవచ్చును. అవసరంఉన్నా అవసరం లేకపోయినా ఈ నాటివలె బలవంతంగా ఇంగ్లీషును నేర్పించడం ఇకముందు జరుగబోవునది కాదు. ఇంగ్లీషు భాషాభిమానులు ఈ సత్యాన్ని ఎంత తొందరగా గమనిస్తే అంతమంచిది. భాషాప్రయుక్త రాష్ట్ర విభజన జరిగి ప్రాంతీయభాషల సర్వతోముఖ వికాసానికి ఆ యా ప్రాంతీయ ప్రభుత్వాలు పనిచేస్తున్న ఈనాడు— జనసామాన్యంతో సంబంధం పెట్టుకొని జనసామాన్యపు భాషలో పరిపాలన జరగవలెనని దేశమంతా ఉవ్విళ్ళూరుతున్న ఈనాడు - ఇంగ్లీషునే పట్టుకుని వ్రేలాడడం చిరస్థాయిగా దానిని ఈ దేశంలో నిలబెట్టుకుంటామని భావించడం, వెర్రియేగాని అంతకంటే ఇంకేమీ కాదని మా సంపూర్ణ విశ్వాసం. ప్రాంతీయభాషలు, అంతర్రాష్ట్రీయభాష అయిన హిందీ అభివృద్ధికి వచ్చి తీరగలవు. జ్ఞానాభివృద్ధికి ప్రత్యేక రంగాలలో ఇంగ్లీషుగూడా ఉంటే ఉండవచ్చును. అందుకు అభ్యంతరమేమీ ఉండదు.

విభాత వైతాళిక

— శ్రీ బోయి భీమన్న

[విభాతం ప్రపంచాన్ని మేల్కొలుపుకొంటూ వచ్చి, జగత్ కృషికుడైన మానవుని సమీపించి, ఈ విధంగా ప్రబోధిస్తున్నది.]

రాత్రిని కౌగిలించుకొని, రాజువలెన్ శయనించి, స్వాప్నిక
క్షేత్రము పైరుపెట్టిన కృషీవల మిత్రమ ! లెమ్ము ! ప్రాఙ్మహో
గోత్రములందు చేపులవిగో ! ఫలసాయపు మాధురుల్ సుధా
పాత్రములందు తెచ్చె సువిభాతము నీకని; లెమ్ము ! లెమ్మయా !

నిద్దురలో నీ యూహలు
ముద్దులు కురిపించి, రుచుల ముంచెత్తిన ఈ
ప్రొద్దును గైకొని కన్నుల
కద్దుకొనన్ లెమ్ము ! లేచినది జగమెల్లన్ !

శ్రీలు కోటిమంది క్షీరాబ్ధి నుదయింతు
రన్నయట్లు, నిర్మలాబ్జములను
ఇంపుగొల్పుచుండె ఎఱ్ఱదామరపూలు
మాధవునిగలెమ్ము ! మధురమూర్తి !

చీకటి తీగ పూచి వికసించిన దీ ఉదయప్రసూన; మీ
రేకలపైని వాలినవి రిక్కలు చక్కని మంచుబొట్లటుల్;
నాక రమా సువీక్షణము లవ్వి, మరందపకోటికాదు; నీ
కోకిల గొంతుతో కొలుచుకో ! శ్రుతిమాధురు లాత్మనిండుగన్.

చేనిలో రేయిరేయెల్ల సేవచేసి
కోడికూతనె కనుమూసికొన్న కష్ట

జీవివేయైన, నేమిటి చేతు నేను ?
మానవుడు తప్పినను, తప్పరేను క్రమము.

చెలులఁగూడి, సుఖమ్ములన్ బొదలి, తుష్టిన్‌బొంది, దివ్యమ్ములౌ
కలలన్‌గాంచుచు, గాఢసుప్తిని శివైక్యానందమున్ గొంట జీ
వులకున్ కార్యమురాత్రులందు ; క్రమమున్ బోనాడి జీవింప—దు
ర్బలమై ప్రేఖలులేని తీవలగతిన్ ప్రాల్మాలు పో మన్గడల్ !

కుండపోతగ కురిసి, లేకుండపోయి,
మరల పైకొనుచున్నది మబ్బుతునక !
మూలశక్తిని మరిమరి మునిగిరాక
ఆత్మ వికసింపజాల దితోధికముగ.

బావిలోమున్గి, పైకేగి, పూవుదోట
తడిపి, క్రిందికిపోవు ఏతాముపగిది
నిండుగావచ్చి, వట్టిగా నిష్క్రమించు
బ్రతుకు భాండము తిరిగి నింపంగవలదె ?

యామినిలో అనంతహృదయమ్ములు చిందిన నూత్నభావరా
గామృతమే విభాతరమగా ప్రభవించును రోజురోజు; త
మ్యామికలోన నీది యొక పోలిక యున్నది చూచుకొమ్ము, క్రొం
దామరపూల, నిండు రసదాళుల, గోధుమశాలి యెన్నులన్ !

జలజాలయ కోడలు, మన
జలజాసనురాణి, బాల జలజాప్తునకున్
పులు గడిగి పురుడుపోయగ
కలహంసము నెక్కివచ్చె కనుగొను ముషసిన్.

ఒక్కొక్క ఉషస్సును హృది
కొక్కొక్క నవానుభూతి నొనగూర్చుచు ని

న్నొకొక్క మెట్టు పెంచును;
దిక్కులు కననేల, బైలుదేరుము నాతో.

పరమ విష్ణు మోసి, బ్రహ్మను ప్రసవించి,
తనువు దొరగి చనియె తమి, నిశీథి;
కాలరుద్రమూర్తి కనువిచ్చుటకుముందె
లోకబాంధవునిగ సాకికొమ్ము!

పురు లంటుకొనగ పేలాల్
కొర కురికెడి మూకభంగి క్రుమ్మరునదె ప్రా
గ్గిరి తటముల తొగ తోటల
అరవిందములందు రేగి అలిబృందమ్మల్.

డెందమ్ము విప్పి, సంధ్యా
వందన మొనరింపఁజాలు; వనజాప్తుఁడు వేల్
యందములు కురిసి, బ్రతు కా
నందసుధల నింపు నిత్యనందనహృదియై.

గ్రంథ స్వీకారము :

౧. కర్ణ చరిత్ర .... శ్రీ మరుపూరు కోదండరామరెడ్డి
౨. సమాధాన వేదిక .... శ్రీ ఆచార్య మామిడిపూడి వెంకటరంగయ్య
౩. వీర కంకణము .... శ్రీ పాణ్యం నరసరామయ్య
౪. భగవద్గీతా మాహాత్మ్యము .... శ్రీ పురాణపండ రామమూర్తి
౫. కెరటాలు ... శ్రీ రంగశ్రీ
౬. రాగవాసిష్ఠం .... శ్రీ బోయి భీమన్న

రామాయణ కల్పవృక్షము - ఒక విమర్శన

[బాలకాండ]

— శ్రీ దుర్గానంద్

1

వాల్మీకి క్రౌంచద్వంద్వ వియోగోత్థ శోకపరితప్తుడు. ఇది ఆతని వైయక్తికభావన. భావనానుగతమైనమనీష మహాకావ్యసృష్టికి హేతువౌతుంది. కవి వ్యక్తి కాడు. 'భూమా వై సుఖం' అతని బాహ్యాసృష్టి కల్పనా బీజకము, కల్పనా పర్యవసానమున్నూ. ఉద్వేగాకులమైన మనస్సు విహంగమువలె రెక్కలల్లార్చుతూ తుదకు ఒక శాఖకను ఆశ్రయించుతుంది. కరుణవిహ్వలమైన వాల్మీకి హృదయం రెక్కలల్లార్చి ఒక కొమ్మమీద కూర్చుంది. ఇదే నారద సమాగమము. ఈ లోకంలో ఉత్తమ పురుషు డెవరు? ఆయన ప్రశ్నలో ఆయన కావ్యవస్తువు ఉంది. ఒక ఆదర్శ ప్రతిష్ఠాపన కొరకు కవి తన అహాన్ని కళాపరంగా వినియోగించుకుంటాడు. ఆ వినియోగం చరిత్రాశ్రయమై మహాకావ్య మౌతుంది.

వాల్మీకి స్వతఃముని. మననశీలి. క్రౌంచ వియోగోద్భూతమైన ఆవేదనా, నారద సమాగనుముతో సంతరించుకున్న కావ్యవస్తువూ మునిధర్మంతో మథితమై వ్యాకోచాన్ని పొంది క్రమపద్ధతిలో సమష్టిపరం చేయబడినవి. రామాయణ రచనాకాలంలో ఆయన మునిధర్మం ఆయన్ను అంతర్ముఖునిగా చేస్తే ఆయన ఋషిధర్మం బహిర్ముఖుణ్ణి చేసింది. ఋషిధర్మంలో ముందు చూపుంది. తన భావనా జగత్తుకు పరంగా ఉన్న ఒక జీవితసత్యంకోసం తహతహలాడి ఆదర్శ మానవుణ్ణి వెతుక్కోవడమే ఋషిధర్మం. ఇదే సత్యం. వస్తువును యథార్థ స్వరూపంలో చూడటమే సత్యంకాదు. వస్తువుయొక్క యాథార్థ్య పరిమాణాన్ని అనుభూత జీవిత పరిమితుల్లోకి తెచ్చుకుంటూ కూడ ఇతఃపరంగా ఉన్నదాని 'మిగులు'ను చూడడం. దీన్ని శాశ్వతమని ప్రాచీనులూ ప్రయోజనమని ఆధునికులూ అంటారు. వస్తువును ఇలా పరిశీలన చేయగలిగిన వాడే ఋషి. 'నానృషిః కురుతే కావ్యం'. ముందు ఋషియై సత్యద్రష్టయై కావ్యాన్ని వ్రాయాలి. అంటే ప్రియం పలకాలి. అప్పుడు కవి గుణాలు 'సత్యంచ ప్రియంచ' అవుతాయి. వాల్మీకియొక్క ఋషిత్వం ఏమిటి?

లోకాన్ని గుణవంతం, వీర్యవంతం, పుణ్యశ్లోకీభూతం చేయడం. ఇదే ఆనాటి లోకధర్మం. ఇదే ఆర్షం, ఆదర్శం, ఋషిధర్మం, ఇదే రామాయణం.

వాల్మీకి యొక్క సాతురమైన సత్యసంకల్పం ముందు యుగాలమీదకు ప్రసరించి కర్తవ్యప్రబోధం చేసింది. మహాకావ్యంగా ఆనందాన్ని మహా సంహితగా శాంతిని యిచ్చింది. అది భారతీయునకు విడదీయరాని ఆత్మ సంబంధం. ప్రతి సారస్వతంలోనూ ఆయన వాక్కు ప్రతిధ్వనించింది. సత్యమూ, స్వచ్ఛమూ, సరళమూ అయిన వాక్కు ఎప్పుడూ అలాగే ఉంటుంది. పలువురు భారతకవులు రామకథాసంకీర్తనం చేశారు. వాల్మీకియుగంలో వాల్మీకిసృష్టి ఒక మహాకావ్యం. తరువాతి మానవునకు అది సంస్కృతి, ధర్మం, మతం అయింది. మతప్రవక్త మానవుణ్ణి మంచివానిగా చేస్తాడు. అందువల్ల మానవుడు చెడిపోతాడు. కాని కవి మానవుణ్ణి మంచివానిగాచేయక మానవుణ్ణిగానే ఉంచుతాడు. అందువల్లే కవీ, మానవుడూ ఎప్పుడూ చరిత్రలో శాశ్వతంగా ఉంటారు. మానవునిలో మానవత్వం ఉజ్జ్వలంగా భాసింపజేయ గలగడానికి మించి అతనికి అధికంగా ఏమీ ప్రవచింపనక్కరలేదు. ఈరహస్యం కవికిమాత్రమే తెలుసు. వాల్మీకి, వాల్మీకి యొక్క రాముడూ, వీళ్ళిద్దరిమధ్యనున్న మానుష భావాన్ని తరువాతియుగం అమానుషంచేసింది. అతిమానవుడుగా రాముడు అవతరించినాడు. ఆధిదైవికంగా రామాయణం రూపొంది ఐహిక ప్రసారాన్ని శిక్షించే స్మృతిగా నిలిచింది. అనువాదాలుగా విరిసిన రామాయణాలలో వాల్మీకి యొక్క కావ్య వ్యక్తిత్వం మరుగున పడిపోయింది. వాల్మీకి తరువాతి యుగంలో ఉన్నవారు తమ యుగంలో వాల్మీకిని చూడలేదు. వాల్మీకియుగం లోనే వాల్మీకిని చూచినారు. అందువల్ల వాళ్ళు కేవలం అనువాదకులు. కాళి దాసాదులు రఘుచరిత్రను వ్రాశారు. వీరు రామకథాకావ్య కవులు. వీరు రామకథమీద స్వతః తమ వ్యక్తిత్వం నిరూపించుకో ప్రయత్నం చేయలేదు. రామకథలోని కథాభాగం, నిశ్చయాత్మకమైన ఒక ధార్మికబుద్ధి, కావ్య శిల్పంలో వీరికున్న అపారమైన శక్తి, వీరిని రామకథాకావ్య కవులుగాచేసింది. రామాయణాన్ని తమదిగా చేసుకునే కుతూహలం వీరికిలేదు. అవసరం లేదు కూడానూ. తులసీదాసు రామకథాకవులలో చెప్పుకోదగినవ్యక్తి. ఇతడు రాముని కోసం జీవించి రామునికోసం కైంకర్యం అయినాడు. రాముణ్ణి ఇష్టదైవం గానూ, సర్వస్వంగానూ ఆరాధించినాడు. నిజంచెప్పాలంటే ఈయన రామాయణ కవిగాదు, రామకవి. వాల్మీకి, వాల్మీకి యుగం, వాల్మీకి రామాయణం,

ఈ మూడూ పరస్పరాధారాధేయకాలు అందువల్ల స్వతస్సిద్ధాలు. అలాగే తులసీదాసు, తులసీదాసుయుగం, తులసీదాసురామాయణం, ఈమూడూ పరస్పరసాపేక్షాలు. అందువల్ల స్వతస్సిద్ధాలు. వాల్మీకి రామాయణంవలె తులసీదాసురామాయణం కూడా స్వయంభువము. ఆయుగప్రసూతము. తత్కారణంగా రామకథా సాహిత్యంలో తులసీదాసు విలక్షణవ్యక్తిత్వంలో మనకు కనిపించుతున్నాడు కావ్యవిషయాన్ని తనలోచూచుకొని తనదిగా చేసుకొనగలగడం వ్యక్తిత్వం. తులసీదాసు వాల్మీకిని మఱచిపోయి, వాల్మీకి ప్రతిష్ఠించుకున్న రాముణ్ణికూడా మఱచిపోయి, తానుగా రూపించుకొన్న రాముణ్ణి తన కావ్యంలో ప్రతిష్ఠించుకున్నాడు. వాల్మీకిలో లోకోత్తర పురుషుడు రాముడు. తులసీదాసులోనిరాముడు మర్యాదా పురుషోత్తముడు, పతితపావనుడు, అవతారపురుషుడు. ఇది తులసీదాసు స్వయం వరించుకున్న రూపమేకాదు ఆయన యుగస్వభావము నిర్మించుకున్న రూపముకూడా. తద్యుగ ధారణను తనలో ప్రతిబింబింపజేసికొని దానిని రామాయణంగా గానం చేయగలగడం తులసీదాసుని విశిష్టత. ఏ యుగం కోరిన ఆదర్శాన్ని ఆ యుగానికి అందించాలి కవి. వాల్మీకి అలాగేచేసినాడు. తులసీదాసుకూడా అంతే. తులసీదాసు తనకాలంలో ఉన్న లోకధర్మాన్ని తిరస్కరించి వాల్మీకియొక్క లోకధర్మాన్ని స్వీకరించి నట్లైతే తాను ప్రత్యేకించి చూపదగిన వైశిష్ట్యమేమి ఉండేది? అతనూ అన్య రామాయణకవులలో ఒకడు అయిఉండేవాడు. ఆధిభౌతికంగా దేశం క్షీణదశలో ఉన్న అమధ్యయుగంలో భారతీయుని కనుగొనల్లో నిరాశారేఖలు క్రమ్మినాయి. ఐహిక జీవితవైభవం అపహరింపబడింది. అట్టి అపహృత మానవుడు ఆముష్మిక కల్పనా సుఖపునీలినీడల్లో విశ్రాంతిని పొందగోరుతాడు. అధికార ధిక్కృతమై, చెదిరిపోయిన ఆభిజాత్యం విజేతపాదాలక్రింద అణగి ఉండలేక ఎదురు తిరుగుతుంది. అలా ఎదురు తిరగలేనినాడు భగవదాశ్రయాన్ని పొందుతుంది. మానవునిలోని మానవ శక్తులు క్షీణించినప్పుడు మానవుడు జీవుడౌతాడు. అతని జీవితకాంక్ష ముముక్షగా పరిణమిస్తుంది. లోకంలో జీవించుతూకూడా లోకాతీతమనస్థితిలో కాలయాపన చేయుచున్న జీవుని క్షణాలు లోక దృష్టిలో నిట్టూర్పులూ, ఓదార్పులూ అని పిలువబడతాయి. ఆయుగంలో భారతీయుని ఎదుట ఉన్నస్థితి ఇది. జీవితమంతా భ్రాంతి. ప్రపంచం క్షణభంగురం. ప్రతిదీ కర్మమీదా, ప్రారబ్ధంమీదా ఆధారపడి ఉంటుంది. పురుషకారమంటూ ఏమీలేదు. అంతా ఈశ్వరేచ్ఛా సంచాలితము. ఈ విధమైన అభా

వాత్మక ధోరణిలో నెగెటివిజంలో మధ్యయుగీన భారతీయుడు జీవించాడు. అదే తులసీదాసులో ప్రతిబింబించింది. మధ్యయుగంలోని భారతీయుడు ఉపాసనా ప్రధానుడు, భక్తుడు. తులసీదాసు పరమభక్తుడు. ఆయనకు సృష్టి అంతా భక్తిమయము. అంతా రామమయం. 'నిజః పరోవా' అనే భేదంలేదు. సర్వధర్మాలను, సర్వకావ్యాశక్తుల్ని మ్రింగి వెల్లువికి వచ్చిన అతని భక్తి పారవశ్యంలో అతని సర్వనాడులూ ఝంకరించినాయి. అతనిలోంచి రామచరిత మానసం ఝంకారం చేసింది. ఇంతకంటే వేరే వ్యక్తిత్వం ఏముంటుంది? వేద్యాంతర సంపర్కశూన్యత అంటే యిదే. ఆయన పరిధిలో, ఆయన ఆదర్శంలో, ఆయన లోకధర్మంలో ఆయన్ను మించి మరొకవి పుట్టలేదు. ఆయన పరమ భక్తాగ్రేసరుడు. రామపాద సరోరుహాలక్రింద సర్వాత్మనా సమర్పితమైన కైంకర్యశీలుడు. ఆత్మలో ఆత్మగా తాదాత్మ్యం పొందిన నిరహంభావుడు. ఆయన్ను మనం ఏవిధంగా పోలిక తెచ్చుకోగలం? అన్యకవుల్ని ఆయనతో పోల్చుకొని కావ్యగుణదోష విమర్శ చేయబూనడం పరిహాసము. ధర్మాధర్మ వివేచన ఆయనపట్ల వ్యర్థం. ఆయన భక్తిలో, ఆయన తాదాత్మ్యంలో, ఆయిన ప్రగాఢవిశ్వాసంలో మునిగిపోగలిగితే ఆయనవద్దకు వెళ్ళాలి. లేకపోతే దూరాన్నుంచే నమస్కరించాలి.

ఇదంతా నవ్యేతర యుగాంతరగాథ. ఇప్పటికి చాలా దూరంలో ప్రయాణం సాగించిన మానవుడు కోరిన కోర్కెకు ఆలపించిన కావ్యగానం అది. దాన్ని మనం ఇప్పుడు ఎలా మన పరిసరాల దగ్గరకు తెచ్చుకోవాలి. మన అనుభూతుల్ని కాపాడగలిగిన అంశం దాంట్లో ఎంత ఉంది? మన పురోగమనంలో దాని పాథేయం ఎంతపాలు? అసలు మనం ఎవరము? మనకు కావలసిన రామాయణం ఏమిటి? విశ్వనాథ ఎవరు? ఆయన రామాయణమేమిటి? ఒకదారికి వద్దాం.

విశ్వనాథకు జీవితాన్ని గురించి ఏమైనా ప్రత్యేకమైన దృష్టికోణం ఉందా! ఆయన ముందున్న కావ్యాదర్శమేమిటి? మహా కావ్యరచనకు కవి ఋషి కల్పుడు అయి ఉండాలని ముందు చెప్పాం. అతడు తన స్వయంభువ సత్యాన్ని అహ్లాదమయంగా ప్రకటించగలగాలి. దాన్నే 'సత్యం శివం సుందరంగా' విభజించుకుందాం. విశ్వనాథలో సత్యం ఉందా? ఉందికాని అది చాలా ప్రాతది, వర్తమాన జీవితంలో తాదాత్మ్యం పొందలేని సత్యం ఆయనకుంది. ఆధునిక జీవనపద్ధతి ఆయన సంస్కారాన్ని తికమకపెట్టే ఒక జటిల

సమస్య. సత్యమునకు వెనుకటికాలంలో ఉన్నరూపం ఆ ముష్మికము, ఆధ్యాత్మికమూ, ధార్మికము. ఇప్పుడు ఆ సత్తుకు అర్థం మానవుడు తన ఆయుః పరిమితిలో సమష్టికి చేయగలిగిన హేతుబద్ధమైన పరమార్థము. అట్టి సత్యాన్ని ఉపయోగమనుకుంటే ఇంకా తేలిగ్గాఉంటుంది. ప్రస్తుత కవులు ఒక ప్రత్యేకమైన ఆలోచనా పద్ధతిని అలవర్చుకొని జీవితాన్ని యిలాగే పర్యాలోచిస్తున్నారు. అందువల్లే కవిత అంటే Criticism of life అనే సూక్తిలో సారభూతంగా కనిపించుతుంది. ఒక సమదర్శివలె ఒక పరిశోధకునివలె నిర్దిష్టమైన ఆలోచనా పద్ధతిని ఏర్పరచుకుంటే తప్ప వర్తమాన పాఠకుడు తృప్తి పొందలేడు. ప్రబంధకవులూ, భావకవులూ కళకోసం కళ అని భావనచేసినా ఒక పరమార్థంకోసం కవితనల్లే కవికిమాత్రం సత్యాన్ని గురించి నిశ్చితమైన దృక్కోణం ఉండడం అవసరం. వెనుకటి 'సత్యం' అనే మాటలోంచి ఆముష్మికమూ, ధార్మికమూ తీసివేస్తే విశ్వనాథలో సత్యంలేదు. 'సుందరం' ఉందీ అంటే అదీలేదు. పోతే 'శివం' ఉంది. శివమంటే సత్యభ్రాంతి. మిథ్యాసత్యం అజ్ఞాతమైన మేలు. పరంపరాగతంగావచ్చి ప్రమాణీకృతం కాలేక నమ్మకాలను ఆశ్రయించిన ఉపయోగం అది. ఇలాంటి ఉపయోగంతో, అవాంఛితమైన శుభంలో కావ్యనిర్మాణంచేస్తే ఈయుగం హర్షించదు. విశ్వనాథ ఈయుగంలో ఉండి కావ్యం వ్రాస్తున్నాడు. కాబట్టి ఈ యుగంలో ఉన్న లోక ధర్మాన్నే ఆయన పరిగ్రహించాలి. వాల్మీకి తులసీదాసులు తత్తద్యుగధర్మాలను గ్రహించగలిగియే తమవ్యక్తిత్వాలు నిరూపించుకున్నారు కాని ఈ కవి తన లోక ధర్మాన్ని విసర్జించినాడు. ఒక్క వస్తుపరంగానే కాక ఆలోచనాపద్ధతిలో కూడా ఈయన ప్రాచీన సంప్రదాయాన్ని వరించినాడు. గతయుగంలోని జీవనప్రేరక శక్తుల్ని యథాతథంగా వర్తమానంలోకి చొప్పించడం సాధ్యపడదు. కారణమేమంటే వాటిలోనివి కొన్ని కల్పనలు, కొన్ని మిథ్యలు, కొన్ని చిదాభాసలు, మరికొన్ని తంతులు. నేటి మానవప్రజ్ఞ యింకోధోరణిలో నడుస్తుంది. ఈ ప్రజ్ఞ పదార్థంలోపుట్టి పదార్థంతోసాగి పదార్థంతో ముగిస్తుంది. దీనిస్థాయిత్వంలో మన కెలాంటి సందేహమున్నా ఈ ప్రజ్ఞావికాసపు వెలుతురులో ఉండి జీవితాన్ని ఆలోచించుకోవడం యీనాటి మనుష్యుని కనీసధర్మం అయింది. ఇలా కాలం ముందుకుపరుగిడుతుంది. కాని మన మహాకవులైనవారు వెనక్కు అంగలు వేస్తున్నారు.

ఈ యుగంలోనే గత భారతీయుని జీవిత విధానాన్ని సంస్కరించి కొత్త కొత్త త్రోవలు చూపించిన మహాకవులూ ఉన్నారు. నానా సంకీర్ణమైన ఆ పాత చరిత్రలోంచి సారభూతపదార్థాన్ని వీరు పిండారు. ఆ యా అనుభూతుల్లోనూ, భావనల్లోనూ సామాన్యధర్మం ఎక్కడో గ్రహించారు. ఒక విశేషమైన రస సమాధిని పొంది ఒక క్రొత్త కాకువుతో కావ్యగానం చేశారు. ప్రాతకాలపు అనుష్ఠాన ప్రధానమైనధర్మచర్య వీరికి రహస్య కళాక్రీడగా భాసించింది. చిరంతన విషయాలను క్రొత్త యింద్రియాలతో ఆఘ్రాణించినట్లు వీరి లేఖిని నవోన్మేషం పొందింది. దీని కంతకూ ప్రతినిధి రవీంద్రుడు.

"సాకారపు కడలి నడుమ
బ్రుంగుడు వడి అట్టడుగున
నిరాకారపు నిండుముత్తి
యాన్ని నెముక బోవుచుంటి"

అని తన అద్వైతభావనను ఈయన ఒక కొత్తవ్యంజనతో మేళవించారు.

ఇలాగే :

భక్తి భజన పూజసేస లేల
అపనయించుము అర్చకా !
గడియవైచి పలనోయి
కోవెలలో రసహీనపూజ.

అని తదుపాసనాభంగిమను ఒక క్రొత్తరీతిలో సంస్కరించుకున్నాడు జీవునకూ ఆత్మకూ మధ్యనున్న రూపాన్నీ, మానవునకూ సమాజమునకూ మధ్యనున్న సంబంధాన్నీ, సృష్టికీ కవికీ మధ్యనున్న అనురాగాన్ని ఒకక్రొత్త అనుభూతితో భావనచేసిన విధానం ఇది. ఈ భారతీయుడు తన వారసత్వాన్నీ, తన హైందవాన్నీ ఇలా నూతన అభివ్యక్తిలో చూచుకున్నాడు.

మరి విశ్వనాథ ఈ విషయంలోనూ సున్నితంగా కనిపించరు. ఆయన ప్రాచీన భవ్యనాగరికతకు సరైన పౌరోహిత్యం వహించడంలేదు. ఆయన అభిరుచి హైందవంలోని మహోన్నత పక్షాన్ని గాక నిర్బలమైన పక్షాన్ని ఆశ్రయించింది. ఈ యుగాన్ని కలియుగంగా భావనచేసి కవిగా రాణించలేరు ఎవ్వరూ. విశ్వనాథకున్న కవి భావనను ఈ క్రింది పద్యపాదంలో చూడవచ్చు.

"కలిలో దైవము లేదు భూసురు లనంగా ద్వేషమైపోయె" దీంట్లో విశ్వనాథ యొక్క నగ్నవ్యక్తిత్వం కనిపించుతుంది. కలియుగం పాపభూయిష్ఠం.

ఇది కొందరి పుణ్యాత్ముల ధారణ. 'దేవుడు ఉన్నాడు లేడు' ఈ చర్చాభారాన్ని ఈ యుగం సహించలేదు. దేవుని ఆస్తిక్య నాస్తిక్యాలను పట్టించుకునీ పట్టించుకోకుండా సాగిపోవడం నేటి లోకమర్యాద. 'భూసురులనంగా ద్వేషమైపోయె' ఇలాంటి మాటలు వ్రాయడానికీ, చదవడానికీ నేడు ఇంపుగా ఉండవు. ఇవన్నీ మనకు అక్కర్లేదు. విషయాంతరం.

పోతే కవి ఈ రామాయణాన్ని జీవుని వేదన అని చెప్పుకొన్నాడు. ఈ మాటను ఆధారంగా చేసుకొని కాబోలు కొందరు దీన్ని అద్వైత రామాయణంగా చిత్రించారు. ఈ కవియొక్క అద్వైతభావనలో కూడా చాలా చిక్కులున్నాయి. శుద్ధమైనఅద్వైతం ఎక్కడా కనిపించదు. అలాగే విశిష్టాద్వైతం, ద్వైతాద్వైతం ఏవీ క్రమబద్ధంగా నిరూపింపబడవు. హిందూధర్మమే అలాంటిది. దీంట్లో కొంత చరాస్తి ఉంటుంది. కొంత స్థిరాస్తి ఉంటుంది. తర్కంమీద ఆధారపడింది కొంత, ఆలోచనలో సంతరించుకొంది కొంత, ఆవేశంలో అబ్బింది కొంత, బలవంతాన చేర్చుకొంది కొంత, బలహీనంగా వచ్చింది కొంత, ఊహ కొంత, ఉత్ప్రేక్ష కొంత. హిందూధర్మం ఒక పెద్ద తిరునాళవంటిది. ఈ తిరునాళ విశ్వనాథలో కనిపించుతుంది దాని గుణదోషాలతోపాటు.

రామాయణ కల్పవృక్ష కథాప్రారంభాన్ని ఈ కవి అద్వైత స్మరణతోనే చేశాడు. అద్వైతాన్ని ఆమూలాగ్రంగా కవిగా నిర్వహించడం చాలా కష్టమైనపని. దీనికి ద్వంద్వాతీతుడైన యోగివలె ఈ సృష్టిని సాక్షీభూతంగా చూడగలిగిన పక్వత కావాలి. జడునివలె ఉన్మత్తునివలె బాలకునివలె ద్వేషరాగదూరుడై ఈ జడచైతన్యాల్ని అంటీ అంటక చూడగలిగిన సాధన అద్వైతికి అలవడాలి. నానా కర్మసంకులమైన జీవపరమాత్మల గాథగా రామాయణం భాసించాలి. నిర్లిప్తుడు, నిర్నమస్క్రియుడు, నిస్వధాకారుడు అయిన ఆ కవికి వాఙ్మనోతీతమైన అమనీభావాన్ని ప్రత్యణువులోనూ వేపుచేసి చూపగలిగిన తాత్వికనిష్ఠా, దానిని అనుభవైకవేద్యంచేసుకొనగలిగిన భావైక్యత సిద్ధించాలి. ఒకటి - అద్వైతాన్ని గురించి స్పష్టమైన దృష్టిని అలవరచుకోవడం. రెండు - తన్నిష్ఠ భావభావితాంతరంగుడు కావడం. మూడు - తద్భావ ప్రభావోద్దీపితమైన వాక్కును ప్రసారం చేయడం; ఇవి అద్వైత కవియొక్క ప్రయోగదశలు. కావ్యం, సర్వాంగాలనూ ఒరసికొంటున్న కూలంకషవలె, లేదా బయటికి కనిపించని అంతర్వాహినివలె, లేదా పెల్లుబుకుచున్న వరదవలెనూ ఉండి ప్రతి పాత్రయందునూ ప్రతి సన్నివేశమునందునూ ఆ తత్వ

ప్రతిపాదకుని పురః ప్రసారగతిని ప్రద్యోతనం చేయాలి. ఇష్టపాత్రలయందు రాగమూ, అనిష్ట పాత్రలయందు విరాగము, ఒకటి పూర్వపక్షమూ, మరొకటి సిద్ధాంతమూ, ఒక్కెడ స్వీయవ్యాఖ్యానమూ, మరొక్కచో తూష్ణీంభావమూ ఇంచుక ఆసక్తి, రవంత అనాసక్తి, తాను క్రాంతదర్శివలె, తనకావ్యం కాంతవోలె శైత్యశోభితమై మందమందాక్షర చరణరణితమై సురభిళమై పిల్లతెమ్మెరవలె సహృదయ హృదయోపగూహనం చేయాలి కావ్యం. గ్రథన— గ్రంథా (Manner and Matter) ద్వైతమైన అద్వైతం పిచ్చలించి మదద్విరేఫంలా రెక్కొల్పాలి పఠితను. అదే రససిద్ధి, అది తాదాత్మ్యం, అది నిష్ఠ, అదే కవి వాక్కు - ఈ గుణాలు విశ్వనాథలో ఎంతవరకున్నాయి ?

ఈ క్రిందిపద్యం చూడండి. కవియొక్క అద్వైతభావన పౌరాణికంలో మెలివడి ఎంత సంకీర్ణమైన మనస్థితిని వెల్లడిచేస్తుందో బోధపడుతుంది.

సుమంత్రునకు దశరథుడు పుత్రుడులేని కొరతను ఇలా వివరించు తున్నాడు.

"కొమరుడన్ పుణ్యకర్మము గాంచనేరని
కట్టడి పున్నరకంపుఁద్రోవ.
తనయుఁడన్న సూక్ష్మతత్త్వంబెఱుగని
జీవి మాయలోన జిక్కుకొన్న
యనదపుర్వు వాని కైహికాముష్మికం
బులు నశించు దారి వెలుఁగులేక "

పుత్రుడు లేకపోవడం పున్నామ నరకానికి దారియని చెప్పాడు. తరువాత పుత్రునకు ఆధ్యాత్మిక ధోరణిలో నిర్వచనముంది.

తనయుడు సూక్ష్మతత్త్వమట. ఆతత్త్వము తెలుసుకోలేనిజీవి మాయలో చిక్కుకున్న పురుగట. తనయుణ్ణి సూక్ష్మతత్త్వమని ఏదో గొప్పరహస్యం చెప్ప దలచుకున్నట్లు కనిపించుతున్నాడు కవి. మొదటితప్పు ఇందులో ఏమంటే తనయుణ్ణి సూక్ష్మతత్త్వమనడం. తనయుడు ఏవిధంగా చూచినా సూక్ష్మ తత్వముకాదు. భౌతికప్రమాణదృష్టితో సూక్ష్మాసూక్ష్మ నిర్ణయంచేయరు వేదాంతులు. ఇక్కడ పుత్రుడుఅనేవానిలో జడతత్వం అణుమాత్రలో ఉందనీ కాబట్టి అదిసూక్ష్మతత్వమనీ కవి అభిప్రాయపడి ఉండవచ్చు. కాని ఆధ్యాత్మికుల దృష్టిలో తనయుడు రాగమోహజన్ముడు. స్థూలజగత్తునకుకూడా స్థూలతత్వ మతడు. పంచతన్మాత్రాభూతమైనసృష్టి ఈదృశ్యమాన జగత్తుకంటె కొంచెం

ప్రాథమికదశగాబట్టి అది సూక్ష్మమని, తనయుడు సమ్యగ్వికసిత మానవుడు కాదు గాబట్టి పంచతన్మాత్రాదశకు ఈడైనవాడనీ, ఊహించుకొని ఈకవి తన యుణ్ణి సూక్ష్మతత్వమని నిర్వచించినాడా! అదికూడా సరికాదు. ఎందుకన పుత్రశబ్దవాచ్యత సంపూర్ణజీవత్వం పొందిన తరువాతనే సిద్ధించుతుంది. కాబట్టి తనయుడు సూక్ష్మతత్వ మనుకోవడం కేవలంభ్రమ. సూక్ష్మతత్వాన్ని ఎఱుగుట అవ్వాడు గాబట్టి ఎఱుగుటనుబట్టి పుత్రజననప్రాప్తిగాక పుత్రజనన సంబంధిజ్ఞాన మునకు అన్వయమూ! ఆ జ్ఞానములేని జీవి మాయలో చిక్కుతుంది అనియా ఇదీ సబబుగాదు. ఎందుకంటే ఆ సీసపద్యంలో పైనిచెప్పిన పాదాల్లోని విధే యానికి ఇక్కడ పూర్తిఉండదు. దశరథునకు పుత్రజననరహస్యమే కావలసివస్తే పుత్రకామేష్టిచేయ నవసరంలేదుగదా! ఇంకా ముందుకువద్దాం. అట్టిజీవి మాయలో చిక్కుకపోతుందట. తనయుణ్ణి పొందలేనిజీవి మాయలోచిక్కడం వేదాంతానికే విరుద్ధం. సాంసారిక తృష్ణలకు ఎంతదూరంగా వెళితే అంత బంధన రహితుడౌతాడు జీవుడు. తనయుడున్నవాడు మాయాగ్రస్తుడు అని చెప్పు కోవడమే ఆధ్యాత్మికుల మర్యాద. దీనికి భిన్నంగా పుత్రవర్జితుడు మాయలో చిక్కుకపోతాడని ఈయన వితండవాదన. మళ్ళీ చివరకు "ఐహికాముష్మి కంబులు నశించు" అని ముందటచెప్పినమాటనే తిరిగిచెప్పాడు. ఈపద్యంలో ఉన్న తికమక అర్థమౌతూనేఉంది. అసలిది ఒక పౌరాణిక భావన. దీనికి సూక్ష్మ తత్వం, జీవి, మాయఅనే పదాలలో ఆధ్యాత్మికావగుంఠనంవేసి తన్ను వేదాం తిగా నిరూపించుకోదలచుకున్నాడు. కాని అంతా వ్యర్థమైపోయింది. ఇలాంటి అవకతవకలు ఈయనభావాల్లో చాలా కనిపించుతాయి.

ఈయన క్రొత్తవిచెప్పలేక వెనుకటి ప్రాతసిద్ధాంతాలనే పిష్టపేషణం చేస్తుంటారు. అంతకు మినహా రామాయణంలోఉన్న క్రొత్తదనం ఏమిటి? రామాయణం పురావృత్తం కాబట్టి ఆకాలానికి సంబంధించిన పరిశోధన దీంట్లో, ఉందా? అంటే లేదు. అవతార వాదమూ, జన్మజన్మాంతర సంబంధములూ, ప్రారబ్ధమూ, దశరథుడు అరువదివేల ఏండ్లు జీవించడమూ, అహల్యా శాప విమోచనము, స్వర్గ నరక సంరంభములు, సురాసురమాయావిచేష్టితాలు, ఇంకాఏవేవో అభూతకల్పనలూ అన్నీ యథాతథంగానే ఉన్నాయి. కథా సంయోజనలో, పాత్రలరూపకల్పనలలో మనస్తత్వ దృష్టిగాని, శైలిలో నవ్యతాద్యోతకమైన శిల్పంగానీ మరేవిధమైన క్రొత్తదనంగానీ కన్పించదు. కథకు వెలుపటగానీ బయటగానీ నిలుచుండి ఈ కవి ఏదైనా మహోన్నతమైన

సందేశంయిస్తున్నాడా అంటే అదీ కానరాదు. ఉదాత్తభావశాలీనత ఈ కవిలో గోచరించదు. వాతే ఒక్కటి. వర్ణనలలో ఆధునిక పదధ్వనులు. అవికూడా కటు శ్రావ్యంగా మొత్తంమీద అస్తవ్యస్తంగా వినిపించుతాయి. ఈ అభిమానంతో నే ఈయన ఇంతపెద్దరామాయణం వ్రాసి యుండవచ్చు. వ్యుత్పత్తీ, ప్రతిభా ఈ రెండూ తనలో గాఢంగా ఉన్నవని ఈయన నమ్మికి. ఈ నమ్మికను ఆధారం చేసుకునే అవతారికలో

"కవిప్రతిభలో నుండును గావ్యగత శ
తాంశములయందుఁ దొంబది యైన పాళ్ళు"

అని సాధికారంగా పల్కినాడు. నిజమే. ఈయన సాధికారత శ్లాఘనీయము. ప్రతిభాశాలి. ఈయన ఏదైనా వ్రాయగలడు. కాని వ్రాసిందంతా చదువ లేము. చదివింపంతా ఆనందించలేము. దీనికి కారణమేమిటి అనేదే నా విమర్శనోద్దేశ్యం. దీనికిముందు ఎంతో చెప్పాను. అది అప్రాసంగికంకాదు. ఎందువల్లనంటే విశ్వనాథ ఆధునికుడు. ఆధునికాశయములు కలిగిన కవికి ఆధునికయుగంలో జీవించడంలో కష్టంలేదు కాని విశ్వనాథవంటి సంప్రదాయ బద్ధుడైన కవి ఉదాత్తభావపరిణతిలేని కారణంగా ఆధునికత సంపాయించడం కోసం యుగంతో ఎంతగా పెనగులాడవలసివస్తుందో ఈ విమర్శనద్వారా నిరూపిస్తాను.

ఈ కవిలో బాహ్య-ఆభ్యంతరికములైన దోషాలూ అనౌచిత్యాలూ ఎన్నో ఉన్నాయి. బాహ్యవికృతుల్ని యిట్టేపట్టేయవచ్చునుగాని ఆంతరిక శైథిల్యాలు కావ్యనిర్మాణంలో ఏ యేపట్టుల జీర్ణించిఉంటాయో చెప్పడం చాలకష్టం. రస పోషణలో, పాత్రౌచితిలో, కథాసంయోజనలో ఏదో తెలియరాని లోపం ఒకటి ఉండి స్వేచ్ఛగా రసాస్వాదన చేయనీయక అడుగడుగునా అడ్డు తగులుతుంది. కవిలోని ఒకానొక ప్రతిభ మనల్ని ఆనందోన్ముఖుల చేయబోగా రెండవపొరలో ఉన్న యీ ఆభ్యంతరిక శైథిల్యం ఆ రసగుళికను మ్రింగ నుమియగారాని గుటకగా జేసి బలవంతాన మ్రింగిస్తుంది. ఇది ఈయన కావ్యంలో ఎక్కువగా దొరుకుతున్న ప్రధానదోషం. దీన్ని నేను సాధారణీకరణ లోపంగా భావిస్తాను.

సాధారణీకరణలోపం :

భరతముని సాధారణీకరణాన్ని రసపరంగా చెప్పినాడు. కవియొక్క అంతర్గతభావాన్ని నటుడు తన నటనాకౌశలంచేత ఆస్వాదయోగ్యం చేస్తాడు

అవి. ఇలా ఆస్వాదయోగ్యం చేయగలగడం సాధారణీకరణమనే ప్రక్రియ ద్వారానే జరుగుతుంది. నటుని అభినయ వ్యాపారంలోనే గాక ఈ సాధారణీకరణం కవి అంతర్గతభావంలో కూడా ఉంటుంది. కవి తాను గోచరం చేసుకొన్న వస్తువును యథాతథంగా అలాగే అపరిపక్వంగా ఇవ్వడంలేదు. కవి మొదట పొందిన జ్ఞానము సాక్షికము, విషయజము. దేశకాలావధుల్లో అది సీమితమై ఉంటుంది. దాన్నే కవి తన హృదయంలో మననంచేసి దేశకాలాది భేదాతీతంగా చేసి మనకు అందించి మనలను రసాస్వాద యోగ్యుల్ని చేస్తాడు. అభినవగుప్తుని వ్యాఖ్య దీన్నే ఇలా విశదం చేస్తుంది.

"కవేః సాధారణం తథాపి వర్ణనా నిపుణస్య యః అంతర్గతోఽనాది ప్రాక్తన సంస్కార ప్రతిభానమయో నతు లౌకిక విషయజః రాగాంతే ఏవ దేశకాలాది భేదాభావాత్ సర్వసాధారణభావేన ఆస్వాదయోగ్యః తం భావయన్ ఆస్వాదయోగ్యం కుర్వన్"

ఇక్కడ కవిభావం అంటే అనాది ప్రాక్తన సంస్కార జన్యమైనదనీ, లౌకికవిషయజము కాదనీ చెప్పబడింది. ఇది కవి భావాన్ని గురించిన వివరణ. ఈ కవిభావమే కవికర్మగా రూపొందుటలో గల సృజన విధానాన్ని వర్డ్స్‌వర్తు ఇలా చెబుతున్నాడు.

"Poetry is the spontaneous overflow of powerful feelings. It takes its origin from emotions recollected in tranquility."

ఒక ఉద్దామమైన ఆవేశమును కవి తిరిగి స్తిమితకాలంలో స్మరించి కవితగా ఇస్తాడు. స్మరించడం అంటే మననం చేయడం. ఇదే సాధారణీకరణం. వాల్మీకి కూడా క్రౌంచవియోగోద్భూతమైన ఆవేగాన్ని స్తిమిత కాలంలో భావనచేసి రామాయణంగా బృహత్కల్పన చేశాడు. కవికర్మలో ఈ సాధారణీకరణం ఎన్నో రూపాలతో సాక్షాత్కరిస్తుంది. ఒక భావాన్ని సాధారణీకరణం చేయవచ్చు. ఒక సిద్ధాంతాన్ని సాధారణీకరణం చేయవచ్చు. అలాగే వస్తువునుకూడా. భావాన్ని సాధారణీకృతం చేస్తే రసమౌతుంది. సిద్ధాంతాన్ని చేస్తే ఆదర్శమౌతుంది. వస్తువునిచేస్తే కల్పనమౌతుంది. భిన్న ఉపాధుల్లోనుంచి భిన్నభిన్న దేశకాలాల్లోనుంచి సేకరించుకొనిన అనుభవాలు మనకు ఎన్నో ఉంటాయి. వ్యక్తినుంచి, దేశంనుంచి, కాలంనుంచి వేరుచేయబడిన తద్విషయిక జ్ఞానము కవి కల్పనకు పూర్వవ్యంజనంగా తయారవుతుంది. వ్యక్తినిష్ఠమైన జ్ఞానంలో సాంద్రత ఉంటుంది గాని వైశాల్యం ఉండదు.

ద్రవీభావం కూడా ఉండదు. కవి దానిని సాధారణీకరణం ద్వారానే ప్రతీభూత మొనర్చి సర్వహృదయాభిగమ్యం చేస్తాడు. ఇది ఒక రకమైన పడిపోక. లౌకిక విషయములనుండి మరలించి తీసుకురాబడిన అనుభవాన్ని తన అభివ్యక్తి పాత్రలలో తిరిగి సాంద్రీకరించడం. అంటే మొదట వ్యక్తినిష్ఠములైన భావాలు ఇప్పుడు పాత్రనిష్ఠము లౌతాయి. మొదటివి వాస్తవిక భావాలు అయితే రెండోవి కాల్పనికాలు. రససిద్ధాలు. సాధారణీకరణం వరకు రాలేని కొన్ని భావాలు అపరిపక్వంగా ఉండి రసాభాస లౌతాయి. కొన్ని సరిపడని తత్త్వాలు సాధారణీకరణ కాలంలో వచ్చి చేరడంవలన వైమనస్యం పొంది రసవిరోధాలుగా ఏర్పడుతవి. ఇక్షు-రస-శర్కరీ న్యాయంగా ఈ సాధారణీకరణం జరుగుతుంది.

సిద్ధాంతం కూడా సాధారణీకరణం ద్వారానే ఆదర్శమౌతుంది. ఒక ధర్మంలో ఎన్నో భేదప్రభేదాలు ఉంటాయి. కాని అన్నీ ఒకే మూలయథార్థం మీద తిరుగుతూ ఉంటాయి. వాటియొక్క బాహ్య మాలిన్యాన్ని కరగించి మూలసత్యం వరకు వెళ్ళడమే సాధారణీకరణం. ఉదాహరణకు భారతీయధర్మంలో ఎన్నో కర్మకాండలు ఉపాసనావిధులూ ఉన్నాయి. వీటినిపోనాడి బాహ్యాబంధనాలను త్రెంచి అంతస్సత్యంవరకు వెళ్ళడం ఒకదశ. తిరిగి దానిమీద దేశకాలాల ననుసరించి రూపకల్పన చేసుకోవడం రెండోదశ. ఇదేఆదర్శం. ప్రస్తుత రామాయణకవి యీ మూల సత్యంవరకుకూడా వెళ్ళలేకపోయాడు. తిరిగి దానిమీదనుంచి ఆదర్శం నిర్మించుకొనడం ఈయనకెలా సాధ్యమౌతుంది ?

వస్తుసాధారణీకరణంకూడా యిలాంటిదే. ఒక వస్తువును ఇంకోవస్తువు మీద ఆరోపించేటప్పుడు కేవలం బాహ్యరూపాన్నే చూడడంలేదు కవి. వస్తువు అంటే వస్తువూ దాని గుణమున్నూ. బాహ్యాకారమూ, ఆంతరిక గుణమూ రెండూకలిసి మనలో ఒక సాధర్మ్యాన్ని ఒక సామ్యప్రభావాన్ని వేస్తాయి. ఆ సామ్యప్రభావాధారంగా ఆవస్తువును ఇంకొకవస్తువుమీద ఆరోపిస్తున్నాము. అప్పుడు కల్పన అవుతుంది. ముఖచంద్రుడుఅంటే కేవలము వర్తులత్వమే కాదు గదా ! దానిలోఉన్న కాంతీ అహ్లాదకత్వమున్నూ. ఈ బింబగ్రహణశక్తి ఎంత ఎక్కువఉంటే అంతఎక్కువ ఆకవియొక్క ఊహ సజీవంగాఉంటుంది. ఈయనలో సాధారణీకరణం తక్కువఅయిన కారణంగా ఈయనచిత్రాలు ఎంత అపరి

విశ్వంగా తయారవుతున్నవో కొన్ని ఉదాహరణలతో చూపుతాను. ఈయన ఒక పద్యంలో చంద్రుణ్ణి పసిపాపతో పోల్చాడు.

"జనర బోర్కాడించి యుయ్యేల తొట్టెలో
ఒండపెట్టిన పసిపాపవోలె
... ...
....
వెల్లదుస్తులు కట్టించి వీథులన్ షి
కారు పంపిన రాజకుమారువోలె."

చంద్రుడు ఉయ్యేలతొట్టిలో పండబెట్టిన శిశువువలెనూ, తెల్లదుస్తులుకట్టించి వీథుల్లో షికారుకు పంపించిన రాజకుమారునివలెనూ ఉన్నాడట. పోలికగా తెచ్చుకొన్న రాజకుమారునిదృశ్యం కవి అప్పుడే బజారులోచూచివచ్చిన తాజా చిత్రంలాఉంది. ఇది కేవలం చాక్షుషరూపం. వెల్లదుస్తులు, వీథి, షికారు లాంటి విశేషాలవల్ల ఒక ప్రత్యేకమైన దేశము కాలములోని పరిస్థితులు మన ఊహాకు స్ఫురిస్తున్నాయి. అందువల్ల సామ్యభావంలో ఉదాత్తత గోచరించడంలేదు. చంద్రుడు పిల్లవానికి మధ్యనున్న రూపగుణవ్యాపారాదుల్లోని ప్రతిచ్ఛాయను మాత్రమే కల్పించి అలంకారాన్ని యివ్వాలి కవి. అప్పుడు చిత్రం మహోదాత్తంగా ఉంటుంది. అలాకాక రూపగుణ వ్యాపారాదుల విశేషపరిగణనతో కూడిన సామ్యం చేపట్టడంవల్ల యీ పోలిక నిండైన సామ్యస్ఫురణను తీసుకురావడం లేదు. శబ్దార్థములలోని వాచ్యముకంటె శబ్దార్థములకు అతీతంగా ఉన్న ధ్వని ఉత్తమమైనట్లే ఉపమానోపమేయముల మధ్యనున్న రూపాశ్రయ సామ్యముకంటె వాటి బింబభావ చిత్రణమే హృదయముపై గంభీరముద్ర వేయగలదు. అందువల్లనే ఉపమారూపకాద్యలంకారాలకంటె నిదర్శన దృష్టాంతాదులలో గాంభీర్య మెక్కువ. కారణం! ఈ అలంకారాలలో బింబగ్రహణ ముండును. బింబగ్రహణమే సాధారణీకరణము గదా! తారతమ్య వివేచనకొరకు ఎప్పుడో "పిరదౌసి" కావ్యంలో చంద్రుణ్ణి శిశువుతో పోల్చిన జాషువకవి పద్యం ఒకటి యిస్తున్నాను.

"ఆగడపు మబ్బుశయ్యల నటించి సొక్కి
బుడుత చంద్రుడు నిద్దురవోవుచుండె
ఈ చెఱువు నీట నతని కుయ్యేలలుగట్టి
జోల పాడుచు నావంకఁ జూడవేమి?"

దీనిలో మబ్బులు శయ్యలుగా పోల్చబడినవి. చంద్రునికి తగిన పాన్పు మబ్బు. ఇది అనాది వస్తువు. దేశకాలానావిద్ధము. కొద్దిపాటి లాక్షణిక ప్రయోగ ములతోనే కవి చంద్రమేఘ సహవాసాన్ని వాటి అకృతక సౌందర్యాన్ని తాను ఆశించిన మానవీకరణ నిరూపణను సాధించుకున్నాడు. మబ్బుశయ్యలు, బుడుతచంద్రుడులాంటి లఘు విశేషణాలతో ఉదాత్తమైన సాదృశ్యాన్ని కల్పించి కవి మనలను విశ్వమయుని రహస్య క్రీడల్లోకి మౌనంగా తీసుకు వెళుతున్నాడు. విశ్వనాథ తిరిగి రామాయణం ఎందుకు వ్రాస్తున్నాడు అన్న దానికి ఆయన మాటల్లోనే సమాధానం చూడండి.

"మఱల నిదేల రామాయణం బన్నచో
నీ ప్రపంచక మెల్ల నెల్లవేళ
దినుచున్న యన్నమే దినుచున్న దిన్నాళ్లు
తనరుచి బ్రతుకులు తనవిగాన
చేసిన సంసారమే చేయుచున్నది"

ఇచ్చట తిన్న అన్నము తిన్నట్లుగా ఉంది రామాయణ సృష్టి. ఉక్తిలో ఒక పరమార్థం గానీ, సౌందర్యం గానీ కనులేదు. ఆశయ వివక్షకు కావలసిన ఉపమానసామగ్రిని కొంచెం సంస్కరించుకోవడం అనేది ఈయనలో లేదు. అందినది అందినట్లుగా కచ్చాపచ్చాగా యిచ్చివేయడమే ఈయనవంతు. నీవు ఎందుకు ప్రేమిస్తున్నావు అంటే కృష్ణశాస్త్రి ఇలాఅన్నారు.

"సౌరభములేల చిమ్ము పుష్పవ్రజంబు ?
చంద్రికలనేల వెదజల్లు చందమామ ?
ఏల సలిలంబు పాఱు గాడ్పేల విసరు ?
ఏల నా హృదయం ప్రేమించు నిన్ను ?"

ఇదీ కవిత్వం. దీంట్లో కవితాలావణ్యం తొణికసలాడుతుంది. కారణం - కవిభావన సాధారణీకృతమై అనాదివస్తువులను ఆశ్రయించింది. సుకుమారమైన ప్రేమవ్యాఖ్యానం చేయడం. ప్రేమకూడా అనాదివస్తువు. సున్నితమైన కవి హృదయం రివ్వున భృంగంలా ఎగిరి తన అభివ్యక్తికి తగిన కోమలములైన ఉపమానములమీద అప్రయత్నంగా వ్రాలింది. చెప్పబడేది ఏమిటి? చెప్పేది ఏమిటి ? అన్న అంతరువుకూడా గుర్తు పట్టజాలనంత ఆత్మైక్యభావం ఈ చిత్రంలో కనిపించుతుంది. మరి విశ్వనాథో ! రామాయణంలాంటి మహత్తర సృష్టిని రోజూతినే అన్నముతోనూ రోజూ చేసే సంసారముతోనూ పోల్చు

కుంటున్నాడు. భావనలో స్తిమితత్వం శబ్దసంచయంలో పరిమార్జన లేకపోవడం ఇందు చూస్తున్నాము. ఇట్టివి ఈయన శబ్దసామ్యాల్లోనూ చాలా కనిపించు తాయి.

విశ్వామిత్రుని మ్రోల దశరథుడు తన పుత్ర మమకారాన్ని ఇలా వెల్లడి చేస్తున్నాడు.

"రాముడు నాకు స్నానసుగు రాముడు నాకు జపంబు ధ్యానమున్
రాముడె యెల్ల నా బ్రతుకు రాముడు నన్నును గన్నతండ్రి"

ఇచ్చట రాముణ్ణి దశరథుడు తన స్నానమూ, జపముగా పోల్చు కున్నాడు. దశరథునకు రామునియందుగల ప్రీతిని వెల్లడి చేయడానికి ఇవి తగిన పోలికలని ఆయన అభిప్రాయము. ఇంతియేగాక దశరథునకు నియమ నిష్ఠలయందు ఎంత పవిత్రభావమున్నదో కూడా వీటివల్ల వ్యక్తమౌతుందనీ, ఇవి క్రొత్త శబ్దసామ్యములనీ ఈ కవి ఊహ. స్నానజపధ్యానాదులు శుద్ధ సాత్వికమనః ప్రబోధకములుగావు. కేవలము ధార్మికులు సృష్టించుకున్న బాహ్యాచిహ్నములు. అంతః పారిశుధ్యములేనివారికవి లోకప్రతారణకుకూడ ఉపయోగపడవచ్చును. సార్వదేశీయత సార్వకాలీనత లేనికారణంగా ఇలాంటి పోలికలు కావ్యములలోని కెక్కలేదు. విశేషధర్మనిష్ఠాపరులకే ప్రీతికరములగు ఈవిషయములను సర్వజనసుఖసంధాన హేతువులగు కావ్యములందు చొప్పించు పరిపాటిలేదు. కొన్నిరోజులవరకు కూడా స్నానము జపములులేకుండా ఉండ వచ్చును గాబట్టి ఎప్పుడూ విడదీయరాని ప్రాణములవంటి రాముని యొక్క ఆత్మీయతాద్యోతనంకొరకు ఈ శబ్దములు చాలక న్యూనోపమలే యగు చున్నవి. ఇట్లు ఈకవి కావ్యకలనలో అతిప్రధానమైన ఒకగుణమును కోల్పోయి తనకృషిని దివ్యకళాఖండముగా నొనరించుకొనలేక పోవుచున్నాడు.

అనుష్ఠాన రాహిత్యము :

మహాకావ్యత్వసిద్ధికి సాధారణీకరణ మెంత అవసరమో కావ్యానుష్ఠాన మంత అవసరము. సాధారణీకరణము కావ్యోత్పాదనలోని ప్రక్రియ. కాని అనుష్ఠానము నిమిత్త కారణములోని ఒక సాత్విక గుణము. ఇది కవికర్మను వ్యవస్థీకరించును. కావ్యతత్వములను క్రమబద్ధ మొనర్చును. ఔచిత్య భంగము రానీయకుండ జూచును. సోద్దేశ్యమైన ప్రయత్నము లౌకికుల ప్రతి కార్యము నందునూ కనిపించును. కాని కావ్యసృష్టి ఒక మహాను

స్థానము. లౌకికేతరములైన కావ్యము లందలి నిశ్చయాత్మకబుద్ధి తత్కార్యోన్ముఖమై తత్కార్యనిరతమై తత్కార్యేతర సంపర్కశూన్యమై అనుష్ఠానమని పిలువబడును. అనుష్ఠానశూన్యమైన శిల్పము వికీర్యమాణ దృశ్యసంకలనమై వేగుచుక్కతోపాటు కరగిపోవును. మహాకావ్యకవి అనుష్ఠాన శీలుడు. సమాధిస్థయోగి. లోకవృత్తమేదైననూ ఈనిష్ఠాశీలుని పర్యవేక్షణలో సంకోచవికోచములనుపొంది కథా సంవిధానమగును. వస్తుభావ పరిగణన లోని యీనిష్ఠయే వర్ణనఅగును. భాషలో శైలిగనూ, కల్పనలో అలంకారము గనూ ఈనిష్ఠయే ధ్వనిగొనియుండును. వీటన్నిటినీ మించి కవి ఈఅనుష్ఠాన బలమువలననే తనకావ్యవిషయిక జగత్తునకుకూడ సాక్షీభూతుడై నిలబడును. కవికల్పనలు కవి నిసృతములైనను కవి వానికినీ అతీతుడు. కవి ఊర్ణనాభము వలె తననుండియే కథా సూత్రమును లాగికొని ప్రసరింపజేయును. నానావిధ కర్మ వ్యూహాములతో కూడిన జీవితము ఎనుక ముందు వేయుచున్న పద ముద్రలను దేశకాలవ్యక్తిసిబద్ధ మొనర్చి తద్గుణమును ఉత్తేజపరచుటయే కథ. కవి తన పాత్రల పురోగమమును తన క్రమములోనికి తెచ్చుకొనును. పాత్రల సంభాషణములు పాత్రల వ్యవహారముల మీదనూ, పాత్రల వ్యవహారములు పాత్రల నిర్మాణములమీదనూ, పాత్రలనిర్మాణములు కవిప్రయోజనముమీదనూ ఆధారపడియుండును. పాత్రలనిర్మాణములో సాంకర్యము లాగూడదు. పాత్రల స్వభావము ఒకదానితో నొకటి పెనగొనిపోయిన రసవిఘాతము కలుగుటయే గాక కవియొక్క ఇష్టానిష్ట కథనమునకు ఆశ్రయమే లేకుండ పోవును. పాత్రలు మూడు రకములు-(1) కథాగతములు, (2) కవిగతములు, (3) విశేష వ్యక్తిత్వ సూచకములు. కథాగతములు రాజు, సేవకుడు మొదలైనవి. కవి గతములు ధీరోదాత్త ధీరశాంతాదులు. విశేష వ్యక్తిత్వ సూచకములు నేటి మన స్తత్వ శాస్త్రదృష్ట్యా స్నేహగాంభీర్య సంకోచాదులను సూచించు పాత్రలు ఈ కవిలో పైపుపాత్రలుతప్ప మన స్తత్వ పరిశీలనకు సంబంధించిన పాత్రలు. కానరావు. కాబట్టి వానిని ఉల్లిఖించుట అనవసరము. రసభంగం అనే విషయం లోనే ఈయన పాత్రలను గురించి కొంత అనుషంగికముగా రాగలదు. అనుష్ఠా నములేమి కతన కావ్యతత్వములలో ఎన్నియో లోపములు కలుగును. కథా సంవిధానస్ఖాలిత్యము కూడ ఇందులో ఒకటి.

ఈ క్రింది కథాసరణిని గమనించినచో ఈ విషయము బోధపడగలదు. సంతానచింతాక్రాంతుడైన దశరథుని దుఃఖమును దూరీకరింప ఒకనాటిరేయి

సుమంత్రుడు ఆయనను దర్శించినాడు. సమయము అర్ధరాత్రము. తాను వచ్చినట్లు కూడా దశరథునకు తెలియదు. దశరథుడు పరధ్యానములో ఉండి తనముందు చేతులు కట్టుకొని ఉన్న సుమంత్రుని కొంత సేపటికి చూచి ఇంక కొంత సేపటికి సుమంత్రుడు అని గుర్తుపట్టి ఈ అర్ధరాత్రమున వచ్చిన కారణ మేమని అడిగినాడు. మీరు దానఘనులు, ఏది కావలసిననూ చూడవత్తును అని సుమంత్రుడు బదులు పల్కినాడు. అయితే మీరు దీనికొరకు ఇంత సేపు నిరీక్షించ వలెనా ? ఎదురుచూడనక్కరలేదు అడగండి అని రాజు పలుకగా సుమంత్రుడు తన అభీష్టమును ఇలా వెల్లడి చేసినాడు.

'మీరీ కరణి దిగులు పొందుచు మాకు దిగులుసేత మాన్పగవలయున్.' మీరు దిగులు లేకుండా ఉంటే అదేమాకు పదివేలు. ఇదీ సుమంత్రుడు చెప్పిన విషయం. దీంట్లోసుమంత్రుని స్వామిభక్తి, దశరథుని స్వజన వాత్సల్యం ఏలాగో స్పష్టపడుతున్నప్పటికీ మొత్తంమీద సుమంత్రునిస్వామిభక్తిఅతివినయం గానూ అనుచితంగానూ ఉంది.

"నీ కేద కావలయునో యది
కై కొమ్మన నాకు నేమి కావలయును? మీ
రీకరణి దిగులు పొందుచు
మాకు దిగులు సేత మాన్పగవలయున్."

ఇక్కడ ఉన్న అనౌచిత్యాన్ని కొంచెం ఓపికతో పరికించాలి. పృచ్ఛకునకు తన మీద యాచకత్వభారాన్ని వైచికొని పరసుఖాన్ని తన సుఖంగా కోరేస్థితి ఎప్పుడు వస్తుంది? ఒక యాచకుడుగానీ క్షమాప్రార్థిగానీ నన్ను మీరు అనుగ్రహించండి అని వేడుకొంటాడు. ఇది స్వవిషయంలో ఘోరమైన తప్పిదం జరిగినప్పుడూ లేక యజమాని భయంకరమైన విపత్తులో ఉన్నప్పుడూ, అది కూడా ఆయజమాని ఆ మంత్రుల కొరకూ ఆ ప్రజలకొరకు ఒకానొక ఆహుతికి సంసిద్ధుడైనప్పుడూ, అతడు వినా మహాప్రళయం అంతటి ఆపత్తు కలుగుతుందని అనుకున్నప్పుడూ, అప్పుడు ప్రజలు గుమిగూడి అలా బలిఐపోతున్న రాజును వేడికొని తమ క్షమార్పణాలు చెప్పి బ్రతిమాలి బ్రతికించుకుంటారు. పరిస్థితి బాగా విషమించినప్పుడే యీ దానవాగ్దానాలు క్షమార్పణలూ జరుగుతాయి. కాని ఇక్కడ పరిస్థితి ఏమీ విషమించలేదు. పిల్లలులేని దిగులు రాజుగారికి రోజూ ఉండేదిగులే. దీనికోసం అర్ధరాత్రి సమయంలో పనిగట్టుకవచ్చి సుమంత్రుడు మీరు పిల్లలులేనందుకు చింతించకండి అంటే ఎంత అసందర్భంగా

ఉంటుంది? తీరా సుమంత్రుడు చివరకుచెప్పే దుఃఖపరిహారము అయోధ్యా తీర్థమునకు వెళ్ళడం తప్ప ఏమంత ముఖ్యమైనదీ కాదు. దీన్ని ఎంతో పెద్దది చేసి దానమివ్వమన్నట్లు సుమంత్రుడు అడగడం, దీనికి నిరీక్షించాలా, ఏది కావలసివచ్చినా చప్పున తీసుకో అని దశరథుడు అనడం, మొదలైనవన్నీ ఈ ప్రసంగాన్ని అనౌచిత్యసంభరితం చేస్తున్నాయి ఎందుకంటే సంతాన విషయంలో దుఃఖనివారకమైన ఉపాయం ఏదైనాఉంటే దశరథుడే స్వయంగా ముందుకువస్తాడు. దీనికి సుమంత్రుడు ఇంత ఆర్భాటం చేయనవసరంలేదు.

తరువాత సుమంత్రుడు ఇలాచెబుతున్నాడు- మీ దిగులువల్ల మేము నిద్రాహారములు మానివేశాము. నన్ను మంత్రులు మీవద్దకు పంపారుఅంటూ, అతడు రాజుగారికి ఒక విశేషణంవేస్తాడు. ఆ విశేషణం అతిఘోరమైంది.

"నన్ జాలింపవే నీవా యక్షుద్రాత్ముండవు యార్తి
కుండవు నిదా శోకంబు నీబోటికిన్"

ఇక్కడ దశరథుణ్ణి కవి ప్రాసకోసమనో లేక బుద్ధిపూర్వకంగానో అక్షుద్రాత్ముండవు అంటాడు. అక్షుద్రాత్ముడవు అనేదానికి గొప్పవాడవు అనుకోవాలి. 'అనల్ప', 'అనూన' అనే వెనుకటిశబ్దాలకు తక్కువలేని గొప్పఅనే అర్థం వస్తుంది. ఆ వరవడిలో ఈయన అక్షుద్రాత్ముడవు అన్నాడు. అక్షుద్రాత్ముడుఅంటే గొప్పవాడు కాదు. అసలు నేను మంచి చెడు అన్న రెండు తెగలేలేవు. అటు మంచికానీ యిటు చెడుకానీ ఒక సామాన్యదశకూడాఉంది అని కవి గుర్తించలేకపోయాడు అక్షుద్రుడు అనడంలో దశరథుడు క్షుద్రుడు కానివాడు అనిమాత్రమే అర్థంవస్తుంది ఇలా సాధారణవిశేషణంతో పిలవడం సుమంత్రుని ఆశయంకాదు. ఏమైనా అక్షుద్రశబ్దప్రయోగం అర్థస్ఫూర్తి తీసుకు రావడంఅటుంచి ఒకరకమైన ఏవగింపును కలుగజేస్తుంది. అక్షుద్రుడవుఅంటే ప్రేలుఎత్తి 'నీవుచెడ్డవాడవుకాని మంచివాడవు' అన్నట్లుంది.

సుమంత్రుని కథనం తరువాత ఒక చిన్నవచనం వస్తుంది. అది ఇది.

"అనిపలికినవిని జేడాసనంబున మసలి, మరలవంగి కూర్చుండి కపోలమ్ము కేలనూది యుస్సురని నేత్రంబుల బాష్పంబు లురలి మంత్రి! యన్నిపిల్చి"

"ఇడి పొత్తుకల భార్య నడికట్టుతో

యందియుఁబసిపాప నందుకొనుచు

చిటికతోఁ బల్కరించినఁ దొట్టెలోబిడ

బోసినవ్వుల చిట్టిపాపసుమతుగ

అని దశరథుడు తన సంతాన శూన్యస్థితిని ఒక సీసపద్యంలో చెప్పు కొన్నాడు. 'మంత్రీయనిపిలిచి, ఇడి పొత్తుకలభార్య నడికట్టు' అని వెంటనే ఆవచనానికీ ఈసీసపద్యానికీమధ్య పొత్తేమిటి? పెద్దఘాతం ఏర్పడ్డది. ఇది కథా కథనంలో తీరనిలోపం. వచనంలో చెప్పినట్లు పాపం రాజు దుఃఖబాష్ప కలితు నయ్యాడు. నిజమే కాని స్వీయదుఃఖానుభవ దశలో ఉన్న మనుష్యుడు ఎదుటి వానికి తన దుఃఖగాథను వివరించేటప్పుడు హఠాత్తుగా విశేషపరిగణనాబద్ధమైన స్థితిని ఒలకబోయగూడదు. కొంచెం వాతావరణం కల్పించాలి. పూర్వరంగ నిర్మాణకౌశలం చూపాలి. ఈ ప్రసంగంలోని యీలోటును తీర్చడానికి, ఆయన పద్యాలను ఈక్రమంలో ఉంచితే సరిపోతుంది. పై వచనం తరువాత ఆ పేజీలోనే ఉన్న 'నా మునుచన్న కొండ్లు' అను ఉత్పలమాలనుఉంచి తరువాత 'ఇడి పొత్తు కలభార్య' అన్న సీసపద్యంవేస్తే ముందువచనంలో ఉన్న విషయానికీ సీస పద్యంలో ఉన్న భావానికీ పొందుపొసిగేది. ఇది స్థూలంగా చూడడానికి క్రమ స్ఖాలిత్యమేగాని రచనాదృష్టితో చూస్తే కథాకథనంలో గొప్పలోటని చెప్పాలి. తరువాత "వాని కైహికాముష్మికంబులు నశించు దారి వెలుగులేక" అని చెప్పుకున్న రాజునకు "జనపతి! సుహృత్తులో బంధుజనులో యిద్ది" అని సుమంత్రుడు చెప్పుకపోతాడు. రాజునకు సుమంత్రుడు మధ్యనే అడ్డు తగులుతున్నాడు. చేతులు కట్టుకనుంచున్న వినీతసుమంత్రుడు రాజు చెబుతూ వుండగానే అడ్డు తగలడం ఏమంత బాగుంది? ఇలాఉంటుంది ఈ మన కథాకథనక్రమం. ఇక దీన్నిగురించి విశేషంగా చెప్పనవసరం లేదనుకుంటాను. ఇంత పెద్ద కావ్యంలో ఎలాగూ దీర్ఘాతిదీర్ఘములైన వర్ణనలు ఉండాలి. కాబట్టి వాటినికూడా కొంచెం పరిశీలించుదాం.

మన సాహిత్యంలో వర్ణనలు మూడురకాలుగా ఉన్నాయి. అందు మొదటిది పౌరాణికాలు. ఇవి విషయపరిగణనామాత్రాలు. వంశావళులనూ, కర్మకాండలను, పుణ్యతీర్థాములనూ వర్ణించు ఈవర్ణనలు కేవలము బాహ్యా ములు, వివరణ పట్టికలు. ప్రతిపనికీ ప్రయోజనముండినట్లు వర్ణనలకు కూడా ప్రయోజనముంటుంది. పౌరాణికవర్ణనల ప్రయోజనం ధర్మార్థ కామమోక్ష ప్రాప్తికి వీలైనమార్గములు చూపుటయే. పురాణకవులదృష్టి కావ్యత్వము మీదకంటే నీతి, ధర్మములమీద ఎక్కువ. పౌరాణికునకున్న చిత్తశుద్ధీ, దృఢ సంకల్పమూ శంకింపరానివి.

ఈ వర్ణనలు విశ్వనాథలో కూడా ఉన్నవి. ఇవి మనకు అవసరంలేదు. రెండవరకపు వర్ణనలు ప్రాబంధికములు. ఇవి ఆలంకారికవర్ణనలు. వీటి ప్రయోజనం సౌందర్యానుభూతి, రసప్రాప్తి, పాండిత్యప్రకర్ష. ఈ వ్యాసంలో చాలా చోట్ల ఈ వర్ణనలకు సంబంధించిన విషయమే వస్తుంది కాబట్టి వీటినికూడా వదలివేస్తున్నాను. ఇక మిగిలినవి ఆధునికవర్ణనలు. ఇవి ఎక్కువగా సామాజికములై ఉంటాయి. ప్రస్తుతము నవలాసాహిత్యములో విరివిగా కనిపించుతున్నాయి. వీటికి ప్రయోజనాలు చాలా ఉన్నవి. వీటిలో కొన్ని జీవితంలోని వాస్తవికతను చూపించుతాయి. ఇట్టి వాస్తవికతా ప్రకాశనమునకు ప్రయోజనము క్రొత్త ప్రమాణములతో విలువలను తూచి ఒక సమష్టిన్యాయం కోసం వీలైన చైతన్యాన్ని పాఠకునకు అందివ్వగలగడం. ఈ వర్ణనలు జీవనపోషకములు, పౌష్టికములూ. కొన్ని వర్ణనలు మనస్తత్వ విశ్లేషణ జరిపి పాత్రలకు సూక్ష్మములైన రూపురేఖలు దిద్దుతాయి. ఇవి మానవుని హృదయము స్తిష్కముల వికాసమును తెలియజేయు మెత్తని కుంచియలు, నవ్యతాద్యోతకములూ, నాగరికములు. ఇంకా కొన్ని కౌటుంబిక వర్ణనలు నిరుద్దేశ్యములైనప్పటికినీ ఏదో కొంత బాహ్యజ్ఞాన సముపార్జనమునకు దోహదను తౌతని. అట్టివి క్షణికసుఖప్రదములు, కాలయాపన సమర్థములు. కాని ఈ కవియొక్క రామాయణ గాథలో సామాజికములవలె ఉన్న వర్ణనల ప్రయోజన మేమిటో బోధపడదు. పౌరాణికంలో అతి సామాజికత్వం మాపెట్టే యీ వర్ణనలు రామకథా స్థాయిని కించపరచడమే గాక క్రొత్తపాతల మేలు కలయికలకు బదులు చేరు కలయికలై రసభావాలను వమ్ముచేస్తాయి. అయోధ్యలో సామంత రాజులతోపాటు ఆ నగరంలో ఉన్న పెద్దశెట్టికూడా రత్నాలు దెచ్చి దశరథునికి సమర్పిస్తాడు. నెలకు మూన్నాళ్ళ యొద్దడివల్ల మడిచీర అరక తడిచీర కట్టుకుంటుంది కౌసల్య. రామాయణేతర కాలంలోని జీవితస్థితిని సూచించే ఇలాంటి వర్ణనలు ఈ కావ్యంలో చాలా ఉన్నాయి. అచ్చంగా మన నేటి ఆర్థిక సాంఘిక కుటుంబాలను ఈ రామాయణంలో చూస్తాము. అతివాస్తవిక చిత్రణకు కూడా ప్రయోజన ముంటుందని పైన చెప్పాం. ఈయన అతివాస్తవిక చిత్రణవరకు తీసుకుంటాడుగాని అతివాస్తవికులు పొందే ప్రయోజనం మాత్రం పొందడు. ఆ ప్రయోజనం ఈయనకు అక్కర్లేదు, సరిపడదుకూడా. అయినప్పుడు ఇలాంటి వర్ణనలు చేయడమెందుకు? ఏమీలేదు. వర్ణనకోసం వర్ణన. అంతవరకే. వాస్తవిక దృశ్యాలను యథాతథంగా యిస్తే వర్ణన అవుతుందా! ఆ దృశ్యం

లోని అనుభవం ఇవ్వాలి. దాని వెనుక కవి ఆశించే ప్రయోజనం ఉండాలి. అప్పుడది సరైన వర్ణన. అవి ఏమీలేవు ఇందులో. వస్తు పరిగణనాత్మకములైన పౌరాణిక వర్ణనలూ, అతి కల్పనాప్రౌఢములై దీర్ఘ సమాసములతో తలదిమ్ము ఘటించే ప్రాబంధిక వర్ణనలూ, వాటితోపాటు పచ్చి సామాజిక వర్ణనలూ కలిసి పేలాలతోపాటు గుగ్గిళ్ళు కలుపుకు తిన్నట్లుంటుంది. సూక్ష్మ మనస్తత్వ విశ్లేషణను చూపగలిగిన వర్ణనలు ఈ కావ్యంనుండి ఆశించడం ఎలాగూ సంభవంకాదు. ఈ కవి పాత్రలు తథాకథితములే గాని విశేష వ్యక్తిత్వ సూచకములు కావుగదా! కాని రాముణ్ణి హాస్యాద్భుత శిలి (వెకిలి రాముణ్ణి) చేసినాడు. ఇది బహుశా ఆయన విశేష వ్యక్తిత్వ చిత్రణ మేమో! ఈ పాత్రపోషణలో ఆయన చూపిన స్వభావచిత్రణాపాటవము చూడండి. రాముడు పసికందు. పాలు త్రాగుతున్నాడు. తాగుతూ తాగుతూ "క్రొత్తగా వచ్చే చివుళ్ళ తీటవల్ల కౌసల్య స్తనాన్ని నొక్కుతాడు. అది కందిగింజంత అవుతుంది" సహృదయులకే అనుభవైకవేద్యం దీనిలోని సౌందర్యం. ఇలాంటివి ఈ కావ్యంలో చాలా ఉన్నాయి. వర్ణనకోసం వర్ణనా అతివర్ణనా కువర్ణనలూ ఎక్కడికక్కడికే నిండుకున్నాయి. ఈయన దృశ్యాల్లో సమన్వితమైన సృష్టిలేదు. ప్రయోజన పర్యవసితమైన దృష్టి అంతకన్నాలేదు.

గేయరూపకము :

క్రొత్తలాంతర్లు

— *శ్రీ గంటి జోగి సోమయాజి*

[ఇది నవ్యమైన గేయకావ్యము. కావ్యము పద్యరూపమైనా గద్యరూపమైనా వినేవారికి ఆనందము కల్పించుటకు ఉద్దేశింపఁబడినది. ఆనందను కల్పించుచూ సత్యము చెప్పుట, చదువరులకు విజ్ఞానము కల్పించుట ప్రయోజనములుగా కావ్యము లోకములో ప్రచారములోనికి రాగలదు సత్తు అనగా సత్పదార్థము లేక సత్యము. కాఁబట్టి నిజమైన కావ్యానికి పచ్చిదానందస్వరూపతయున్నది.

ప్రాచీనకవులు అన్నిభాషలలోను అనేకములయిన దివ్యకావ్యములు వ్రాసియున్నారు. అవి శాశ్వతములై యున్నవి. అవి ప్రతిభావంతములు. నవ్యకవులు కూడా కొన్ని కావ్యములు వ్రాయుచున్నారు. వానియందును కొన్ని ఆనంద జనకములు జ్ఞానోత్పాదకములు సత్యబోధకములు నయియున్నవి. వానిలో నవ్యత కొంత ఉన్నది. ప్రాచీనుల అనుకరణకూడా కొంత ఉన్నది. ఉండక తప్పదు. సంపూర్ణమైన నవ్యత నూటికి నూరుపాళ్ళు ఎక్కడా ఏ సృష్టిలోనూ ఉండదు. ప్రాచీనమైన నాగరకతపైనే ఆధారపడి ఉంటుంది, నవ్యుల భవ్యసృష్టి. కొన్ని అంశములలోనే నవ్యత. అంతమాత్రాన్ని చూచి ఆనందించవలెనుగాని ప్రాచీనుల మార్గములు వీనియందు ఉన్నవియని నవ్యులను తిరస్కరింపరాదు. నవ్యకావ్యములను గూర్చిన విమర్శ, సానుభూతితోను సాదరముగను ఉండవలయును.

పయి అభిప్రాయమును ఉద్దేశించి ఒక కవి తాను వ్రాసిన నవ్యకావ్యములను అమ్ముకొనుచుండఁగా ఒక విమర్శకుడు చేసిన పూర్వపక్షాలకు సమాధానము చెప్పుతూ తన కావ్యములను అమ్మగలుగుతాడు. తాను వ్రాసిన గీతికలను, నాటికలను పాఠకులు ఆదరిస్తారు; కొంటారు; అవి అమ్ముడయిపోతాయి.

లాంతరు కావ్యము ఈ రెండు విషయములకు ఉపమానోపమేయభావము. రెండింటికీ సమానమైన ధర్మములను ఉపదేశించుచూ రచన సాగుతుంది. లాంతర్లు అమ్మేవ్యక్తి నవ్యకవి. క్రయదారుఁడు విమర్శకుఁడు. వీరికి వివాదము. తుదిపద్యములో కవిత్వము నిత్యనూతనము అని సిద్ధాంతము చెప్పఁబడుచున్నది.

విమర్శనము, కావ్యము, నవ్యకవులు ఇందు విషయములు. ఉత్తమ కవిత్వము నవ్యులు చెప్పినా ప్రాచీనులు చెప్పినా ఆనందజనకమే; ఉపాదేయమే.

"పురాణ మిత్యేవ న సాధు సర్వమ్, నచాపి కావ్యమ్ నవమిత్యవద్యమ్

సంతః పరీక్ష్యాన్యతరద్భజంతే, మూఢః పరప్రత్యయనేయబుద్ధిః."

అని కాళిదాసు చెప్పియున్నాడు. రచయిత.]

క్రొత్తలాంతర్లివిగో కొనరండి బాబూ
సరిక్రొత్తలాంతర్లు సంగ్రహించండి

బయట లోపలంగూడ, బలముగా కార్కొన్న
చీకట్లు భేదించి - లోకమ్ము వెలిగించు క్రొత్త.

పుట్టుస్నేహముతోడ - పూర్ణమై వెలుగొందు
నింద్రియాకర్షక - మీమ్మరూపు చూడండి సరిక్రొత్త.

మూడుగుణములతోడ - పురినొంది రూపెత్తి
ప్రకృతి సిద్ధంబైన - వర్తిగా వర్తిల్లు క్రొత్త

విశ్వమందుననున్న - వింతవస్తువులెల్ల
చూపింపననువైన - చోద్యంపువెలుగుల సరిక్రొత్త.

మగవారి మనసులో - మానినుల మతులలో
చిటిపాప చిత్తాన - మృగరాజి మెదడులో
రవిగానగారాని - గవిలోని సందులో
మూడులోకాల నీ - రేడు భువనాలలో
నెక్కడేముండినను - చూపించులాంతర్లు క్రొత్త.

అచలమై ఆదియై - అంతమ్ములేనిదై
అందఱికి నంబయై - యలరారు భూదేవి
గర్భమందుననుండి - గమియించు మేల్సత్తు
ఆధారమై రూప - మలరుచున్నదిచూడ సరిక్రొత్త.

డాచేతితోఁబూని - గోచరం చేసుక
విచరించువారికిని - పచరించు నిది చిత్తు
చిత్కారకంబౌచు - హృత్కోర వికసనము
గలిగించి యానంద - మలవఱచి యలరార్చు. క్రొత్త.

పురుషార్థములకెల్ల - మూలమై పొలుపొందు
సద్భావనాపథము - సాధించు సాధనము
చైతన్య మద్దాని - సాక్షాత్కరింపంగ
సరియైన యుపకరణ - సామగ్రి గలదిందు. సరిక్రొత్త.

వాసనా లసితమై - భావనా శక్తమై
సకలపథ సంచార - సామర్థ్య సక్తమై
విశదమౌ మతితోడ - వీక్షించి వర్తించు
వారలకు నానంద - వర్ధకము లైనట్టి. క్రొత్త.

పెనుగాలి వీచినా - మును దుమ్ము రేగినా
మనసులో చీకాకు - లినుమడించినఁగూడ
ఆరిపోకుండంగ - నానంద పథములో
నడపింపఁగల వెల్గు - పొడమఁగాఁ జేసేటి. సరిక్రొత్త.

ఒక క్రయదారుడు :

క్రొత్త లాంతరులంచు - గొప్పగా చెప్పేవు
వీనిలో క్రొత్తేది - వివరింపు మోయయ్య!
వీని జేసిన సత్తు - వీనఁ గల్గెడి చిత్తు
వీని యానందంబు - వీని రూపున రచన
ముందున్నవే గాని - పుట్టించినావేమి
క్రొత్తగా నీ విప్పు - డుత్తమాట లవేల, వీనిలో.

ప్రాతవారల తీరు - పాతైన చాయలను
ఇందు లేవో చెపుమ - యెందు కీ వర్ణనలు

క్రొత్త క్రొత్తంచూను - కోరి చెపుతున్నావు
క్రొత్తమాత్రమటంచు - కొనగోరు వారెవరు ?
నాదెంపుసరకునకు - క్రొత్తపాతేమయ్యా. క్రొత్త.

వెలుగు వలసినవారు - తెలివి గలిగినవారు
కలిమి చెలగెడివారు - విలువ తెలిసినవారు
నాదెంపు సరకులో - పోడిమికి మదిమెచ్చి
తమయంత వెనువెంట - తాముగా నరుదెంచి
కొనకుండ నుందురె - గుణకీర్తనమ్మేల ? వీనిలో.

అమ్మకపువాఁడు :

క్రొత్తలాంతర్లివిగో - కొనరండి బాబూ
సరిక్రొత్త లాంతర్లు - సంగ్రహించండి.

వెలుగుగావలెనంచు - తెలివిగలగాలంచు
చదువుకో లాంతర్లు - కుదురుపడలేదంచు
వాడవాడలలోన - నాడుమాటలు వింటి
అందుకోసము తెచ్చి - అమ్ముచున్నానండి సరిక్రొత్త.

సీమలో నున్నట్టి - చిత్రమౌ సామగ్రి
సీమ సీమలలోన - చెన్నుమీఱసతీరు
మనసీమలో దింపి - ఘనమైన లాంతర్లు
చేసి నే తెచ్చితిని - చూసి మీరు కొనండి. క్రొత్త.

క్రొత్తవింతయటంచు - ప్రాతరోతనియెదరు
పలురుచులు తెలిసున్న - విలువైన మానిసులు
క్రొంగ్రొత్త నేరుపులు - కూర్చితెచ్చితినండి. సరిక్రొత్త.

భావాబ్ధి దరి కొంత - వసియించి చూచితే
క్రొత్తక్రొత్తగ నెన్నొ - మెత్తైన కెరటాలు

ఒకదాని తరువాత - నొకటొకటి వెలువడును
అబ్ధియంతయు నొకటె - అందులో జలమొకటె
అంతమాత్రమె కాని - యబ్ధి వీచికలందు
ఒకదాని పోలినది - యొకటేని యుండునా
దేని కయ్యది క్రొత్త - దేదీప్యమానమౌ
కాంతి పుంజాలతో - కమనీయ రచనతో
వింతవింతల రంగు - దొంతరల తెరలతో
కనుగల్గి యీక్షించు - మనుజులకుఁ గన్పించు. క్రొత్త.

ప్రాత బంగారెల్ల బాగుగా శోధించి
దోస మేమేమున్న - తొలగించి కరిగించి
వింత నగిషీలతో - సంతనల నేర్పుతో
క్రొత్త కొలికలు దీర్చి - కోరికలు చిగురొత్త
కనఁగల్గువారికి - కనులపండువు సేయ
ఘనభూషణమ్ములు - కల్పించు సత్ శిల్పి. సరిక్రొత్త.

వానిఁ జూచినవారు - పాత బంగారంచు
వాదులాడఁగబోరు - వాని దూరగబోరు
చూచి సంతోషించి - సొగసు తెలిసినవారు
ధనమిచ్చి కొని తమ - తలలపై నిలుపరే. క్రొత్త.

మానవంతుల తలలు - మానుగా వంచిన
మానినుల మస్తక - స్థలమునం దుండవా
ఘనశిల్ప నిర్మాణ - మనువైన నగలెల్ల
విలువ గల్గినచోట - కలుగునే లోటెపుడు. సరిక్రొత్త.

ఆ క్రయదారుఁడు :

క్రొత్త లాంతర్లంచు - గొప్పగా చెప్పేవు
వీనిలో క్రొత్తేది - వివరింపు మోయయ్య!

ఒకసొమ్ము నమ్మదువు - ఒకసొమ్ము వర్ణింతు
వడుగు ప్రశ్నలకేమి - నుడువగా లేకుండ
ప్రస్తుతమ్మిసుమంత - పాటింపకుండంగ
అప్రస్తుతమ్మైన - యాలాపములఁబల్కి
వర్ణనల సొగసుతో - వంచింపఁబోతావు
కవివంచు నినునేను - గట్టిగా తిట్టేను. క్రొత్త.

అమ్మకపువాఁడు :

క్రొత్తలాంతర్లివిగో - కొనరండి
సరిక్రొత్త లాంతర్లు - సంగ్రహించండి

తెలిసినట్లు పచించి - తెలియకుండగనుండు
నీతోడ నాకేల - నీ తోవ నేరాను
పోవోయి వాదేల - పోవోయి నీ దారి. క్రొత్త.

నాపైని నీ మదిని - ఏపైన కోపమ్ము
కలదేమొ తెలుపుమా - కారణమ్మను దెల్పు
నీకు లాంతర్లున్న - నీవమ్మకొనవచ్చు
నీ సొమ్ము కనిమెచ్చ - నీసు మాలో లేదు
నీదారి నీదయ్య - మాదారి మాదౌను. క్రొత్త.

గుడ్డికంటికి నైజ - గుణమునకు మందేది
పరులబాగును జూచి - భరియింపఁగాలేవు
ఏమిలాభము నీకు - నిటులాడి నిలువంగ
పోయి నీ పనిచూడు - పోవోయి నీదారి. క్రొత్త.

వ్యంగ్యమార్గము నీకు - పరిచితము కాదేమి
ప్రామాణికుల పథము - పడదు పడదో నీకు
కళలోని సొగసులు - కలలోను కాంచవా

కాంచియుంచేని యీ - కలుషంపు వాదేల
పోయి నీ పనిచూడు - పోవోయి నీ దారి. క్రొత్త.

ఆ వీధి యీ వీధి యేవీథిలోనైన
మా సొమ్ము కొనగలరు - ఈసు నీకేలయ్య
అన్ని వీథులు మావి - అస్తు మాకేముంది
విను వీథిలో నెల్ల - కని మెచ్చి కొనగలరు. క్రొత్త.

పండితుల బల్లపై - పామరుల యిళ్లలో
విద్యార్థి చేతిలో - విద్వాంసులకు ముందు
పెంపుగా మా సొమ్ము - వెలుగిచ్చి వెలుగొందు
పోవయ్య పనిలేని - పోరేల పోవయ్య.

ఆనాడు ఈనాడు - ఏనాటి కేనియును
ఆ వాడ యీ వాడ - యే వాడలో నైన
విలువ తెలిసినవారు - పెక్కురున్నారయ్య
మా సొమ్ము చెల్లదా - మాకేల యీ వాదు. క్రొత్త.

మఱియొక వాడలోని యొకడు :

ఒక లాంత రీవయ్య - ఓ మంచివాఁడా !
చదువుకొందామన్న - సరియైన దీపమ్ము
అగపడదు మా బాబు - అడిగిన వెలయిత్తు
ఒక లాంత రీవయ్య - ఓ మంచివాఁడా !

అమ్మకపువాడు :

నెత్తిపైనీ గంప - ఉత్తదైపోయింది
అన్ని లాంతరు లిపుడె - అమ్ముడై పోయాయి
మళ్లి తెస్తానండి - మరునాడు నిలువండి

మీ పేరు తెలిపితే - నేపారు ప్రేమతో
మళ్ళి తెచ్చిస్తాను - మన్నించుఁడీ బాబు. క్రొత్త.

మ. కవితారూపము నిత్యనూతనము, వాగ్వైచిత్రి నానావిధ
స్తవనీయమ్మగు మార్గమున్ గలది, శబ్దాంభోధిలో నున్న ర
త్న వితానమ్ముల కంతులేదు, మఱి యర్థవ్యాప్తి సత్కల్పనా
భవమై రంజిలు నిట్టికావ్యములు నవ్యంబుల్‌గదా యెప్పుడున్.

చెలికాడా !

వినుమియ్యది సత్యము, మన
సిచ్చిన కిన్నుకు నిదురేమిటిరా :

ప్రభువిచ్చినవివి కూరాకుమెతుకు
లేమిటి రుచియని తగువాదకురా !

ఉన్నది సీకడ సీదగు నొరులకు
సీదగు నేదియు చేజారదురా !

రెప్పల బదనుగ నిదురుంచిన కన్నుకు, వే
రొప్పదు తలగడ బరువవ్వునురా !

సంతకబీరుని సిద్ధాంతము సత్యము
శిరమిచ్చిన తదుపరి నేడుపు వృథరా !

—కబీరు

కవిత :

ఏమిచెప్పనేర్చినాను ?

— శ్రీ కనపర్తి

నాకు భావనాసంపద
కే కొదువయు లేదుగాని
'యేది చూపు'మని యడిగిన
యేమిచూపగల్గినాను ?

నా నవనాడులలోపల
నలిగిన భావనలు కోట్లు
కోట్లలోన నలుగని వే
కొలదిని చూపించగలను ?

నాగుండియలోయ లోన
దాగిన తలపులు లక్షలు
లక్షలలో ఎన్నింటిని
రక్షించగజాలినాను ?

నాగొంతుక తలుపు వెనుక
ఆగిన భావములు వేలు
తలుపు తెరచి యెన్నింటికి
దారి చూపగల్గినాను ?

నా జిహ్వాగ్రమునుదాటి
నడచిన తలపులు వందలు
గమియించెడు యెన్నింటికి
గమ్య మెరుకపరచినాను ?

నాగంటమునుండి జారి
నట్టి భావకదంబమున
ఏ కొన్నింటికి సఫలత
చేకూర్చగజాలినాను ?

వింతఘటనలెవో మనో
వీథులలో సంచరింప
ఏమేమో చెప్పదలచి
ఏమిచెప్ప నేర్చినాను ?

నాకు భావనాసంపద
కే కొదువయు లేదుగాని
'యేది చూపు'మని యడిగిన
యేమి చూపగల్గినాను ?

కథానిక :

రంగడు

— *శ్రీ గూడూరి సీతారాం*

తెల్లారుతాంది; పొద్దుగూకుతాంది. మనుసులు రాత్రి పడుకుంటుంర్రు; తెల్లారినాంక లేత్తుంర్రు. దినాలు ఎడ్ల కచ్చరం గీరలోలె తిరుగుతున్నయి. సూత్తుండె, సూత్తుండెంగనే ఏందో ఏందో మారిపోతాంది. ఎట్లెట్లనో అయితున్నయి దినాలు.

రంగడు గా చిన్నతనాన్నెప్పుడో పల్లె నిడిసివెట్టి బతుకుతెరువు సూసుకోను విలాయిపోయిండు. అక్కడ్నే రంగడు పెరింగిండు, పెద్దోడైండు. పెండ్లాన్ని జేసుకుండు, ఆఖరికత్తే యిద్దరు పిల్లగాండ్లు కూడా పుట్టింర్రు. రంగడు ఆడు పుట్టిన ఊరునే మరిసిపోయిండు. ఎప్పుడో అపపదపప సిన్నాయిన్నో, పెదనాయిన్న కొడుకు రాజమో యిక్కడి కుశలం, అక్కడి సంగతులు రాయిస్తూ ఉండగలరని రాసే ఉత్తరాల్ను మాత్రమే సూసేటోడు. గంతేగాని ఆని ఊరిసంగతి ముత్తెమంతన్నా యాదికిలేదు. ఏందో ఏమోగాని ఓనాడు రంగనికి జెప్పన ఆని ఊరికి పోవాల్నని బుద్ధిపుట్టింది. అంది అట్టి మంకుపట్టు. ఏదనుకుంటే అది ఆ గడియల అయ్యిపోవాలె. అంతే. రంగడు పోతానని అనుకున్నడు ఆలసం కాలేదు. తయారుగానే అయిండు.

ఏంది పాతకాలమోలెనా? యియ్యాలనుకున్నడు. రేపు పొద్దుగూకే యాల్లకు ఊరికి జేరనే జేరిండు. రంగడు బస్సు దిగులె దిగుతెనే ఆనూరు అక్కడి కెంత దూరమని అడిగిండు. పొద్దుగూకింది. తెల్లారినాంక ముసిముసి మబ్బుల బయతెల్లితె గొల్లంబటోల్లకు మీ ఊరికి పోతవని జెప్పిండు. గాని ఆనికి మనుసొప్పలేదు సిలుసుండడానికి. గాని మరేంజేత్తడు?...రాత్రంతా నిద్రవట్టలేదు. ఎప్పుడో సిన్నప్పుడు సూసిండు. ఎంత మారిందో, ఏందో అనుకున్నడు. ఊళ్ళె నన్నెవలు యాదికివట్టరు. ఫలానా రాజయ్య కొడుకంటే ఊళ్ళోల్లందరు ముక్కుమీన సెయ్యివెట్టుకొని యిస్త్రిగ వడుతరు. ఎంతోడు ఎంతైండని, బతుకుతెరువు సూసుకున్నడని ఎంచ రెందరు ఎట్లెట్ల గుసగుసలు వెట్టుకుంటరో ఏందో సానా సిత్రంగా ఉంటుందని ఇంకేందేందో మనుసుల అనుకుంట గట్టిగా కన్ను మూసిండు. పక్కోన్ని గడియారమెంత గొట్టిందని అడిగి.

పట్టన తెల్లారింది. పొద్దు పొడిసింది. గప్పుడే కొట్రామోతె ఎండొచ్చింది. రంగడు గట్టిగా పెయ్యివిరిసి లేసిండు. లేత్తలేత్తనే నెత్తికింద వెట్టుకున్న సంచినివట్టుకుని దబదబ నడిసిండు. కొత్త తొవ్వాయె. కోసుకోపాటి తొవ్వ సంగతి తెలుసుకున్నా సానమాట్ల తొవ్వదప్పిండు. నెత్తిమీదికి పొద్దొచ్చే యాళ్ళకు ఆనూరికి జేరిండు. రంగడు మొదట్ల సానా పరిషానైండు. ఏందో కొత్తూళ్లె అడుగువెట్టినట్లైంది. ఎంత యాదికి జేసుకున్న సిన్నప్పటి ఊరని సత్తె యాదికిరాలే.

ఏట్లైతేంది? రంగడు ఊళ్ళె జేరిండు. ఊళ్ళె కత్తనే సిన్నాయిన్నింటికి పోయిండు. ఆ డెవళ్ళూ రంగన్ని గుర్తువట్టలే. పెద్దగంట సేపైనాంక, రంగడు బిలాయి పోయినకాడ్నుంచి పూసగుచ్చినట్టు చెప్పినాంక నమ్మింండ్రు, గప్పుడు యింట్లున్న ఆడోళ్ళంతా సోకంబెట్టి ఏడిసింండ్రు.

రంగడచ్చి సూత్తుండంగనే రెండ్రోజులు అయిపోయినయి. యింట్లకెల్లి కాలు బయటవెట్టనీయలె. ఆడు ఎట్లెట్ల తిరిగిండు, ఎట్లెట్ల సంపాయించిండు, ఎట్లెట్ల లగ్గంజేసుకున్నడు గా సంగతులన్ని జెప్పుతుంటే బాగోతమిన్నట్టు యింట్లోళ్ళు, యింటి సుట్టుపక్కలోళ్ళు సెవు లిక్కరించుకొని యున్నరు. ఆళ్ళందరు రంగన్ని మంచోడవు, తెలివిగలోడవంటుంటే ఆనికి పుల్లగుర్రమెక్కినంత సంబరపడ్డడు.

గా మూడోనాడు రంగనికి ఇంట్లకెల్లి అవుతలికి పోవడానికి సందు దొరికింది. ఆని సిన్నతనాన సూసిన దొరసాన్ని ఒక్కసారి, సూడబుద్ధి అయ్యింది. సోపతికి సిన్నాయన్న కొడుకు లచ్చన్నెంటవెట్టుకొని బయిలెల్లిండు. సానా సేపు తిరిగిండు. గాని ఎక్కడా యెంకట్రామయ్యదొరగారిల్లు కనిపియ్యలె. ఇగ ఉండవట్టలేక లచ్చిగాన్నిఅడిగిండు. 'గా కనిపిత్తలేదేబంగ్లా. గదే దొరగారోల్లది' అని లచ్చిగాడన్నడు. రంగడట్లనే బీరిపోయిండు. ఎంత యాదిమరిసిపోయినా, ఆనికేందో ఒక్కపాలే గబక్కున యాదికచ్చినట్లైంది.

రంగడు సానాసిన్నోడు. మూఅంటే ఆరేడేండ్లుంటయి. గంతసిన్నప్పుడే ఆడు గోదలనుకాసేది. ఆడు పొద్దుపొడ్వక ముందే బర్లనుకొట్టుకొని ఊదుల్లుదాటి పొయ్యేది. ఎప్పుడో పొద్దు నెత్తిమీదికచ్చినాంక పొద్దుగాలదెచ్చుకున్న సద్ది గడుక తోటోల్లందరితోకలసితినేది. గదీ రంగడుచేసేపని. ఆయింత ఓనాడేమైందంటే ఆడుకాసే బర్లల్లకెల్లి నాలుగైదు తప్పిపోయి దొరగార్లసేన్లవడ్డయి.

యిగజూసుకో దొరగారి పాలేరోడచ్చి రంగన్ని కసాయోనోలె సావగొట్టిండు. కొట్టినోడుకొట్టి యిడిసన్న వెట్టలే. ఈతనారతో యిరిసికట్టేసి దొరగారింటికి తన్నుకుంటా తీసుకవోయిండు. బర్లనుకట్టేసేకొట్టంల రంగన్ని గుంజకు యిరిసి కట్టిండు. రాత్రిఅయితాంది. రంగనికి బుగులుబుగులుగావట్టింది. ఒక్కడేనాయె. సిమ్మంటీకటాయె. గందులోనే దోమలు గరుసుడాయె. బాగా ఏడుత్తా మనుకుండు. గాని పెద్దదొరలేత్తె సావచంపుతడని గట్టిగా నోరు మూసుకుండు. సాకల్దచ్చిపోయింది. యిగనన్న యిడిసివెడుత రనుకున్నడు. రంగడు పడ్వలేక బుగులుతో మూలుగుడు వెట్టిండు. గా మూలుగుడు ఎంత సేపు మూలిగిండోగాని పెద్ద దొరసాని నిలుసోని పాలేరుతోని కట్లిప్పెయ్యంగ రంగడు కండ్లు దెరిసిండు. రంగనికి గజగజ వణకుడు పుచ్చుకుంది. ఏం దోస లేదు ఆనికి. ఒక్కసారి దొరసాని కాళ్ళమీనవడి బావురుమని ఏడ్చిండు. ఇంక సచ్చేదాక గసొంటి తప్పుపని చెయ్యనని బలంకొద్ది పది పదకొండుమాట్ల సెంప లేసుకున్నడు. దొరసాని ఎంతమంచిది? ఆ అద్మనాత్రి రంగనికి అన్నం వెట్టించింది. ఓ పాత అంగి-పంచె యిచ్చి పాలేరొన్ని రంగన్ని ఆనింటిదాక పడగొట్టి రారా అని తోలింది.

గిసొంటి సంగతులు రంగనికి కండ్లముందు ఎన్నో కనిపించినయి. ఆదొడ్డ తల్లి నింప నూరేండ్లు బతుకాలని సేతులెత్తి దేవునికి మొక్కిండు. ఇక ఉండవట్ట లేక 'దొరసాన్నొక్కసారి సూత్తే మంచిగుండు' అనుకున్నడు. అనుకునుడు ఆలసంలేదు దొరగారి బంగ్లామొకాన నడిసిండు. 'లచ్చిగా పెద్దదొరసాన్ని నువ్వెప్పుడన్నా సూచినావురా' అని తొవ్వల అడిగిండు. "నా సిన్నప్పుడు ఎప్పుడో సచ్చిపోయిందట. దొరసాని సానా మంచిదట. మనోళ్ళ..." లచ్చిగాని మాటలు కొనెళ్ళయినకనే "ఏందిరా..." అనుకుంటా రంగ డాగిపోయిండు. కండ్లకెల్లి ఊటూరినట్టు నీళ్ళుకారినయ్.

రంగడు పిచ్చోనోలె అయిండు. ఒక్కసారి దొరసాన్ని జూసి "మీ సలువ దొరసానీ, మీ దయుంటే పిల్లాజెల్లా నాలుగు కాలాలపాటు బతుకుతామని" సెప్పి కాళ్ళు మొక్కి వత్తామనుకున్నడు. యిగేం మనసున వట్టలే. సక్కంగ యింటికచ్చిండు. నాత్రి కూడన్న ముట్టలే.

రంగనితాత కల్లుతాగేకాడ ఆల్లసంగతి, యీల్లసంగతి సానా ముచ్చట్లు జెప్పిండు. తాత దేంది కల్లుతాగుతే అయిపాయె. ఏదేదో సెప్పుతడు. గప్పుడే దొరగారొల్ల సంగతిగూడా జెప్పిండు.

"దొరకన్న దొరసాని ఎన్నోపాళ్ళు నయం. దొరకేం తెలుస్తది? ఓసారి దొరసాని సుట్టోరికం పోతే దొరసంగతి బయటపడ్డది. ఏదో సూపుకుంటడు. అంత దొరసాని సేతుల మీనికెల్లే నడుస్తది. ఊళ్ళోల్లకు రూపాయలు బాకీలు యిత్తుండేది. వడ్లంటే, మక్కలంటే, పెసళ్ళంటే యాల్లకు అదొక్క దినుసు లిచ్చి దేవునోలె ఆదుకునేది. అసొంటితల్లి యిగపుడుతదా? అయితేంది మంచోళ్లకే సావు చెప్పనత్తది. నా అసొంటోడు సూడు తినపోతె తిండికిలేకున్నా నిండ నూరేళ్ళు బతుకుతడు. గాని ఆ బంగారుతల్లికి ఏందో తిరగని రోగమచ్చింది. ఆయంతోనాడు పిడాశ పాణంబోయింది. సచ్చేదాక ఎవళకన్నా తెలిసిందా? ఆదినం జూడాలె. ఊరు ఊరంతా కదిలింది. అంతా సోకంబెట్టి పడిసింద్రు. ఆ దొరసానిపోయింది. ఆ యింటలచ్చిమే పోయింది. శనేస్రం కూడుకుంది. అన్నిరోజులు అట్టిట్టుగున్నదొర దొరతనం మొదలుపెట్టిండు. యింకేంది? ఊళ్ళోలంతా యాడాది తిరుగకమునుపే దొరంటే ముక్కిరుసుడు మొదలుపెట్టింద్రు. గన్ని దినాలులేంది దొరకు ఏం బుద్ధి పుట్టిందో, ఏందో ఓదాన్ని వుంచుకున్నడు. ఇట్లున్నదంతా ఆ ముండ చేతులపెట్టె. యిగ నువ్వే జెప్పురా ఆళ్ల సంసారం ఎట్లుంటదో? రెండు మూడేండ్లు కాంగనే దొరకు తినపోతే తిండికి లేకుంట అయింది. దొరసాని కట్టించిన బంగ్ల అప్పులోల్లు గిర్వు పెట్టుకున్నరు. భూములన్నీ పందిపాలైనయి. ఉన్న ఒక్క కొడుకేమో దేశాలపాలైండు...",

రంగడు తాత సెప్పుతుంటేకట్టెగొయ్యోలె కూసొనిపోయిండు. సిన్నప్పటి నుంచి దొరసానంటె రంగనికి పాణం. రోజుకొక్కసారన్నా, దొరసాన్ని యాది జేసుకోకుంట బతుకలేడు. రంగనికి పుట్టిపూరంటే దొరసానే యాదికత్తది. అనూరే ఆనికి దొరసాని. ఆళ్లసంసారం గట్ల అయిందనంగనే రంగని పాణం కలికలి అయింది. గంత దూరంకెల్లి యాడిదాక ఉత్తపుణ్ణానికి వత్తినే అనుకున్నడు. ఇక్కడికి రాకపోయినా దొరసాని గిట్లుంటది, గట్లుంటది అని యాదిజేసుకుంటా బతుకుతు. ఛీ... ఛీ... ఎధవను. ఎందుకు యింత దూరమత్తినా అని యిసారంల పడ్డడు రంగడు.

ఇక ఆడ ఉండబుద్ధిగాలె. పదిగేనురోజులు రజా దెచ్చుకున్న రంగడు తెల్లారే బిలాయికి పయనంగట్టిండు.

సాంత్వనము

— శ్రీ జె. బాపురెడ్డి

కన్నీరు తుడుచుకో కృష్ణవేణీ ! నీ
కష్టాలు ఈడేరెనమ్మా !
ఇన్నాళ్ళు కన్న నీ కలలన్ని నిజములై
ఎదలోని ఆశాలతలు పూలడోలలై
ఆనందములు పండునమ్మా !
కన్నీరు తుడుచుకోవమ్మా !

అడవిపాలైన నీ అందాల బ్రతుకునకు
కడలిపాలైన నీ సంసార సంపదకు
మంచినాళ్ళేతెంచె మరచిపో గతగాథ ॥కన్నీ॥

నీవు దేశచరిత్ర గర్భాన పుట్టితివి
ఒక మహాప్రస్థాన మెదియొ తలపెట్టితివి
ఏ నెరుంగుదు జీవనమ్మెందరికొ ఇచ్చి
ఎటుతోచకీవె సంద్రము త్రోవపట్టితివి ॥కన్నీ॥

నీమహాగాన నిక్వాణమ్ములో కరిగి
నీసుధామయ పుణ్యతీరమ్ములో పెరిగి
పోయె నెన్నో శతాబ్దాలు సామ్రాజ్యాలు
కాని నీకొక ఆలయమును కట్టనెలేదు
నే నెరుంగుదు నీకు నిల్వ నీడేలేదు ॥కన్నీ॥

నీదరినె గుండె తడిలేని భూముల జూచి
నీముందె ప్రజలు పస్తు పరుండుటను జూచి
నిలయమ్ములేక వారికి సాయపడలేక
నీ సుచైతన్య ధారాశక్తి యంతయును

'అడవిగాచిన వెన్నెలాయెనా' యని ఎంత
గా పరితపించినావో నదీజననీ ! ॥కన్నీ॥

నవయుగారంభోత్సవమ్ములో ఈనాడు
నవభారత ప్రభాత ప్రభాస్నాతులై
నీ బృహచ్ఛక్తి నిర్భర హృదయము గ్రహించి
తమ జీర్ణజీవితాలకు సౌఖ్యమాశించి
నీ ప్రజాకోటి, దృఢముగ నడుములు బిగించి
నిర్మించుచున్నారు నీకు సౌధాలయము
కన్నీరు తుడుచుకో కృష్ణవేణీ ! నీ
కష్టాలు ఈదేరెనమ్మా !

అపరబుద్ధావతారుడగు నాగార్జునుని
నర్మప్రబోధ ప్రతిధ్వనిత గిరిసీమ,
విస్మృతేక్ష్వాకు సామ్రాజ్య నిర్మిత బౌద్ధ
విశ్వవిద్యాలయ కళాపునీతస్థలుల
నిర్మించుచున్నారు నీకు 'నాగార్జున
సాగర' మహాలయము సౌందర్యనిలయమ్ము ॥కన్నీ॥

నీ కనులముందె కలకలలాడి ఆనాడు
కాలపర్జన్య సంపాత నిర్ఘాతముల
నశియించిన విజయపురము పునర్నిర్మించి
నీ ప్రాంగణాన నిత్యమ్ము శోభించులే ॥కన్నీ॥

అలనాటి బౌద్ధకళారామ వికసితా
మ్లాన శిల్పకళాసుమాల మాలలుకట్టి
నీగృహ మలంకరింతురులే జనులు తల్లి ॥కన్నీ॥

నీసేవచేయ పడవలు తిరుగు నీయింట
నీలో ప్రమోదోర్మికలు పొంగి పొరలాడ

నీభవన కుడ్యాలపై విశాల ప్రకృతి
సుందర సువర్ణ చిత్రాలు చిత్రించులే,
నీ నిలయ సౌందర్యగరిమ తిలకించగా
నీక్రొత్త బ్రతుకు లోతులు దూరిపాడగా
రసికులు, కళాప్రియులు, అభ్యుదయకాముకులు
దేశదేశాలనుండియు చేరవత్తురే ॥కన్నీ॥

నీచూపు ప్రసరించు నంతదూరము నేల
పల్లవించు, శ్రుతించు నవ్యజీవన హేల
అగును నీ కరుణామృతము పారు ప్రాంతాలు
నిత్య సౌభాగ్య సంతోషాల నిలయాలు,
నీలాస్య జలపాత జనిత జీవధ్వనులు
నీహాస విద్యుజ్జనిత కాంతి రేఖికలు
పట్టణాలను, పల్లె పల్లెలో ప్రతియింట
కలిగించు మోదమ్ము వెలిగించు భాగ్యాలు ॥కన్నీ॥

ఆంధ్రదేశమున కాశా శాంతినిలయమై
నవభారతాభ్యుదయమునకు సంకేతమై
బాధా దరిద్రాలపై విజయచిహ్నమై
నీభూరి సాగర సదనము వర్ధిల్లులే.

నీ మహాగంభీర హృదయసాగరములో
నీ తేనె కలలు అలలై ఆడులే ఎపుడు
నీ భావిదేశ ప్రజాభావి ఒకరీతి
స్వర్గశోభా సమన్వితములై వెలుగులే
నా శుభాకాంక్షలివిగో అందుకొనగలే,
కన్నీరు తుడుచుకో కృష్ణవేణీ! నీ
కష్టాలు ఈదేరునమ్మా!

★

విమర్శన :

సంజదీపం

— శ్రీ బొడ్డపాటి కుటుంబరాయశర్మ

తొలిసారి సవిమర్శనగా నేను చదివిన గల్పికల సంపుటి సంజదీపం. శ్రీ పూ. శా. గారీ సంపుటికి కర్తలు. గల్పికా కర్తలలో ప్రసిద్ధులుగా, తత్ప్రవచనలో కృతబుద్ధులుగా, వీరు లబ్ధప్రతిష్ఠులు. వీరి గల్పికలలో నే నభినందించఁగల్గిన యొక్కొక్కదానిని గూర్చి సంగ్రహంగా రెండుమూడు వాక్యాలు వ్రాస్తాను.

1. సంజదీపం :

వ్యక్తుల మనోవికారాలనీ, వ్యవస్థల వెఱ్ఱితలలనీ విశ్లేషించి పరిహసించడం అనే లక్షణానికి ఇది పరమలక్ష్యమైంది. (a) వేరుశనగపప్పు తినడం— మంచినీళ్లు తాగడం; (b) రాట్నం పొయ్యిలో పెట్టలేదుగదా! (c) నాలుగుదారాలు రోజూ తీస్తే యే ధోవతో లేక చీరో (క్రమభంగం సొగసు కనిపెట్టండి) అవదూ? (d) మొత్తంమీద వీళ్లు (రేషనింగువాళ్లు) బతకనిచ్చేటట్లు లేదు; (e) గాంధీగారి ఆఖరు తత్వం నిరశనవ్రతం ఉండనేఉంది; (f) ఎన్ని ఉన్నా లేవనడం ఆడవాళ్ళ లక్షణం— మొదలైనవి పరిహాసకుశలత కుజ్జ్వలోదాహరణాలు. 'అన్నీ సమస్యలే' :— 'ఎప్పుడో పస్తుపడకుంటామో లేదోగాని, యిప్పుడు (దీపం మంగళం పాడేస్తే) పడుకోవాలి' అనేది ప్రారంభానుకూలమైన ముగింపు "గల్పికకు". మధ్యలో జగద్వ్యాలమైన సంచారం చేసిచేసి వస్తుంది గల్పిక, అని చెప్పటానికి కూడా యిది ఉదాహరణమౌతోంది.

2. మానసపుత్రుడు :

గల్పిక సన్నివేశప్రధానమంటానికీ, కొసమెరుపుతో ముగిస్తుంది అంటానికీ, దీన్ని లక్ష్యంగా చెప్పాలి. అత్తవారింటికని ఉత్సాహంతో ఏ స్టేషనుకు వెళ్ళాడో, ఆ స్టేషనే యావజ్జీవితమూ తలపునకు వచ్చినపుడెల్లా విషాదంగొల్పటం చూడండి చిత్రం!

3. తీయని వెన్నెలరేయి :

ఇందులో గూడా అకస్మిక సంఘటనచేత కొసమెరుపే ప్రధానంగాని, 'గాడిదా! కునుకుతున్నావురా?' అనిన విరంజనాపికి, 'లేదు బాబయ్యా!' అంటూ వెంకన్న సమాధానమిస్తూ, విరంజినాన్ని గాడిదకు తండ్రిగా చేసివేయడం మరచిపోలేం. ఆధునిక వివాహాలకు ముఖ్యకారణాలైన పత్రికలని వీరు బాగా దూయబట్టగలరు.

4. పెళ్లిచేసిచూడు :

మన ఆసక్తి చూరగొనే ఆరంభమున్నూ క్రమక్రమంగా విషయాల లోతు చూపించడమూ ఇందులో అద్భుతంగా చిత్రింపబడ్డై. గోపాలంపంతులూ— ఆయన కూతురూ— వీరి

స్వభావాలు వర్ణింపబడడంగాదు; ప్రదర్శింపబడడం యిందులో ప్రధానం. పెళ్లిచేస్తే యిల్లుగుల్ల; చేయకపోతే సంఘం ఒల్లదు; ఇదొక నిరుత్తర నిరంతర ప్రశ్న. 'పురుషుల్లో వున్న అహంకారశక్తుల్ని దుళ్లకొట్టేవరకు పెళ్ళిచేసుకోను' అన్న అమ్మాయిగారు రూపసియైన అవబోయే భర్తను చూసేసరికి....తన ఉపన్యాసమంతా మరచిపోయింది. ఇదే యిందులో కొసమెరుపు. పెళ్ళయ్యేవరకూ కబుర్లేగాని, కాపురం చేస్తూంటే తల్లిదండ్రులు జ్ఞాపకమొస్తారా ? అది అంతా మంగళసూత్ర మహత్వం. ఇంతకూ పెళ్ళిళ్లు చేయడమా ? చేయకపోవడమా ? మన సంఘంలో ఏది కాయ ? ఏది పండు ? ప్రారంభిస్తూనే గోపాలం భార్య 'కాయా ! పండా !' అని వేసిన యీ ప్రశ్న యిప్పటికీ మనకు సమస్యగా మిగలనేమిగిలింది.

5. క్రీనీడలు :

భార్య యెంత గయ్యాళిగండ్రైనా కొడుకెంత దుర్మార్గుడైనా వాళ్లు బ్రతికి ఉన్నప్పుడుండే ఆనందంలో వెయ్యోవంతుకూడా ఇప్పుడు లేదనుకునే సీతారామయ్య నిజంగా ఎప్పుడూ శాంతి కున్యుడే ! తన క్రీనీడనిచూసే యింకా యింట్లో మనుషులున్నారని కాలం గడుపుకువచ్చే అతనిని నిజంగా యే ఆశారేఖ కదిలిస్తుందో ! వదిలితే చాలుననుకొన్న పీడ వదిలిన తర్వాత గతించిందే మంచికాలం అని మళ్ళీ అంగలార్చడమే కొసమెరుగు కథలో — జీవిత సత్యమూ యిదేగదా !

6. జీవితం :

భార్యని పంపించమని యెన్నిసార్లు మామగారు ఉత్తరాలు వ్రాసినా జవాబే యివ్వని సూర్యారావు "మీ కూతురు మిమ్మల్నందర్నీ చూడాలని యెంతో ఆత్రుత పడుతోంది" అని వ్రాసి ఆమెను పంపివేయడం చూడగా, పరిస్థితుల ప్రభావమే. సంఘటనల ప్రాముఖ్యం యిందులోను అగుపడుతుంది.

7. సలహా :

ఏ "తటిల్లత" మిస్ అవటం నిజంగా దేశం చేసుకున్న అదృష్టమో ఆ తటిల్లతయే. హైయిరాయిల్ కంపెనీవాళ్ళవల్లా, స్నోవాలాలవల్లా, పూతనగా మారిపోయి చర్మరోగ వైద్య నిపుణుల చికిత్సకోసమై స్విడ్జర్లాండ్ పలాయనమైంది. తటిల్లత తన చెల్లెలికి వ్రాసిన జాబుతో ముగిసింది యీ గల్పిక. "తటిల్లతా విషాద" అనే తుదిపలుకులోవుంది. యిందులో వైచిత్రి అంతా "తటిల్లత వ్రాలు" అని వ్రాసుకొనే యోగ్యతన్నాలేని దానికే లోకం అంత బ్రహ్మరథం పట్టింది అవడం, హేళనగా నిజం చెప్పటం.

8. సానుభూతి :

పసిపిల్లయైన లలితలో భయమూ, చనువూ, సానుభూతీ, నిరీక్ష, వైరాశ్యం, మౌగ్ధ్యం, యివన్నీ పరిస్థితి ప్రభావాలే ! సన్నివేశ ప్రాధాన్యానికి యీ గల్పిక పట్టుకొమ్మ. అంత చిన్న వయస్సులో లలిత కా సానుభూతి, పూర్వజన్మ సంస్కారరూపప్రేరణయే. దీనివే పాత్రలు

ఇంచుక సహజత్వాన్ని అతిశయించడమంటాము. వ్యవహారజగత్తుకన్నా భిన్నమైన కావ్యజగత్తు, కొంచెం సహజత్వాన్ని అతిశయించినపుడే సృష్టింపబడుతోంది.

9. నవ్వే పువ్వులు :

ఇక ఏమైనాసరే ఆ వృత్తివల్ల జీవనం గడపకూడదని నిశ్చయించుకున్న కనకాంగిని, తూలుకుంటూ, తూలుకుంటూ వచ్చిన అన్న, ఉన్న వందరూపాయలూ జల కిడుగుకొని పోవడం చూడండి ! దీన్ని సన్నివేశ సంఘటనగాక, మరేమంటాం ? అలా నిశ్చయించుకొన్న కనకాంగికి, మరునాటి భోజనానికై ఇలా ముస్తాబై గుమ్మంవద్దగ్గర నుంచోక తప్పదాయె ! ఇంతకు మించిన పరివర్తనం మరేముంటుంది ?

10. పిల్ల నచ్చింది :

ఎవర్నీ చేసుకోనన్న కుటుంబరావు పెళ్ళికి మొగ్గడం, స్ఫోటకపు చింతమొద్దయిన మేనమామ కూతుర్ని తప్పించుకున్న అతనికి, ఇతరత్రా పెళ్ళియాడిన పిమ్మట కూడా ప్రారబ్ధంకొద్దీ భార్య స్ఫోటకపు చింతమొద్దే అవడం, దీనికితోడు ఎవ్వరూ అనుకోనట్టుగా ఆ మేనమామే అతనికి సాయపడటం—ఇవన్నీ హఠాత్సంఘటనలే ! గల్పిక ఒక అనుభవం, లేదా— ఒక అనుభవంలోని దశాభేదం, దశాపరిణామం—అంటానికి ఈ గల్పిక సజీవోదాహరణం. తన భార్య స్ఫోటకానికి పూర్వమూ, తర్వాతా కూడా కుటుంబరావు ఆమె గానానికి, నాగస్వరం వింటున్న పాములాగే తన్మయుడయ్యాడు. కాని ఆ అనుభవాల్లో మళ్ళా వ్యత్యాసం వుంది. అప్పుడానందంలో విన్నాడు; ఇప్పుడు విషాదంలో. అప్పుడామె అందానికి గర్వపడుతూ విన్నాడు; ఇప్పుడు కించతో వింటున్నాడు. ఇదే గల్పికకు ఆయువుపట్టు. అనేకమైన ఆరోహణావరోహణ క్రమాలకు గురియైన మనః పరివర్తనముకూడా యిందులో గమనార్హమే !

11. వాడిన రోజా :

కుటుంబరావునకు వ్యాధి పోయింది. దానితోపాటుగా ఎన్నడూ చలించని రోజమ్మకు ధైర్యమూ పోయింది. ఇది ఒక పరివర్తనం. అతడేమనుకుంటాడో అని భయపడి రోజా తన మనస్సు వెల్లడించక లోలో విచారించుకోటం రెండో పరివర్తనం. అతని జాబుకోసమే యెదురు చూస్తూకూడా, తీరా ఆజాబువస్తే, వెళ్ళడానికి జంకు. ఇది యింకోదశ. తనకు తానే పెద్దయైన కుటుంబరావు మటుకు కుటుంబరావు. పెళ్ళి వద్దనుకొని, హోటలుతిండి పడక రోజాను రమ్మని వ్రాస్తే యే అపార్థం వస్తుందో అని భయంచే మానుకొనికూడా, యేదో యేమరుపాటున ఉత్తరంవ్రాసి పారేస్తాడే అది, ఆ పరిస్థితుల్లోఉండే మనస్సుయొక్క సహజమైన అస్థిమితత్వ వర్ణనం. తాను సెలవుపెట్టి వెళ్ళితే నల్గురూ ఏమనుకుంటారో అనే సంశయం అలా ఉంటూండగానే రోజా ప్రయాణం సాగించడం, బలవంతపెడితే ఉందాం అనుకుంటూనే తిరిగిరావడం, అతడు రమ్మనంది యెందుకు వెళ్ళాలి అనుకుంటూ అతని ఉత్తరం రాకముందే అతని చివరి చూపు చూడానికో అన్నట్టు వాళ్ళఊరు చేరుకోడం—యివన్నీ యేమి బోధిస్తున్నై? "జీవించడం

అలవాటైపోయింది కాబట్టి జీవిస్తున్నాం; మరణించడం విధిఅయిపోయింది కాబట్టి మరణిస్తున్నాం"— అవియేగా!

ఉచ్ఛ్రాయ పతనాలతో గూడిన సంఘటనల చిత్రమే యిందులోని శిల్పం. ఈ ఘటనలనే ప్రముఖ సన్నివేశాలు అనండి, మన స్తత్వాలు అనండి ఏమైనాగాని, వీటిలో ప్రదీనం, ఉద్దీనం సందీనాలతో గూడిన ఒక క్రమవికాసముంది. అది అనుక్షణ పరివర్తనతో ప్రత్యక్షమయ్యే సన్నివేశాలలో ఉపస్థితమై రాణిస్తోంది. సూక్ష్మంగా వింగడించి పరిశీలిస్తే రోజా మనో వ్యాపారంలో ఏడుదశలు, పైజెప్పిన మాదిరివి, ప్రత్యక్షమౌతై.

12. పాపం, నటీమణి :

ఇది వైయక్తికమైన ఒక అపహేళన మాత్రమే!

13. మహా వ్యసనం :

కావ్యరచన అనుబంధవృత్తి కావాలిగాని, ప్రధానవృత్తి అయితే నేడు లబ్ధి శూన్యం— అనేదే యిందులోని పిండితార్థం. తనదే పత్రిక, తానే సంపాదకుడూ, అన్నీ తన రచనలే, లేదా —కొన్ని తన్ను గూర్చినవి తానే—ఇలాంటి శ్రీమంతులకైతేనే రచనలు నేడు గిట్టుబాటుగా వున్నై అన్నదే యిందులో ప్రతిపాద్యం.

14. వ్యాపారపాఠం :

ఇతర్లను మోసగించమని గుమాస్తాకు నేర్పుతూ యజమానుడు తాను గుమాస్తానే మోసగించి, ఆత్మానుభవం కల్గిస్తాడు గుమాస్తాకు తత్త్వం సుబోధకమయ్యేందుకు.

15. మత్కుణోపాఖ్యానం :

తన్ను వెటకారం చేయబోయిన ప్రయాణీకునిపైననే దెబ్బతీస్తాడు స్నేషమూర్తరు. ఇలా వెక్కిరించబోయి వెలికిలబడడమనేది, వైచిత్రి. దీనికి ఉదాహరణంగా, అర్థంతోనేగాక, శిల్పంతోకూడా చెప్పదలచుకున్నాడో కథయిత, అన్నట్లుగా—నల్లులను తిట్టిపోయడంతో ప్రారంభించబడ్డ గల్పిక, నల్లుల గుణగణాల ప్రశంసతో ముగిసింది. ఒక్కటి ముగియగానే పక్కన ఒక్క నవ్వునవ్వి యింకో గల్పిక చదవడం ప్రారంభిస్తాము— అనడానికికూడా యిది నిదర్శనమే!

16. జ్ఞానోదయం :

దిక్కూ దివాణం లేనిది యీ మనదేశం. సృష్టికి ప్రతిసృష్టి చేసిన విశ్వామిత్రులనే మించారేమో అహంకారంలో, ఆగ్రహంలోనూ, అనిపించే గ్రంథప్రచురణ వ్యాపారస్థులూ, పత్రికా నిర్వాహకులూ కూడా దీనిలోనే! బ్రహ్మనే తాము సృష్టించాము అంటారు వీళ్ళు. వీళ్ళ సర్వజ్ఞత్వంతో మనకు నష్టంలేదు; కాని వాళ్ళ మోసంతో, ద్వేషంతో చాలా నష్టం వస్తోంది అనేదే దీని ఉద్దేశం.

17. మారుతి మృదంగం :

దీనికి దేసాటి. ఇది శ్రీ పూ. భా. ని శ్రీశ్రీ ప్రభృతుల సమీపాన నిల్పింది. ఇందులోని భాషా విశిష్టతా, ఒక్కొక్కప్పుడు మార్మికమూ ఇంకో అప్పుడు విప్లవాత్మకమూ అని చెప్ప దగిన యోజనావిధానం మొదలైనవన్నీ, శ్రీ పూ. భా. రచనల్లోకెల్లా ఇది పంకోటినంటిందని నిరూపిస్తున్నై. గ్రంథ విస్తర భీతిచే ప్రస్తుతం సంక్షేపించి చెబుతాను—

ఈ మృదంగ ధ్వనివల్ల కల్గిన ప్రథమ తరంగం జీవితయాత్రను, తీరని కొన్ని సాంఘిక దురాచారాలపైని చిన్న దండయాత్రగా భాసింప జేస్తోంది.

రెండో తరంగం, ప్రాతపై రోతను, ఏదో క్రొత్తదని చేయాలనే ఉబలాటాన్నీ సూచిస్తుంది. ఐతే మళ్ళా ఆ అసక్తిలోనే అశక్తి. ఇలాంటి ప్రవృత్తులన్నీ యుద్ధానంతరం ప్రబలేవే!

ఆత్మవంచకులూ, జగద్వంచకులూ అయిన విదేశనాయకులవల్ల గగనకుసుమమైన శాంతిని గురించినది మూడవ తరంగం.

కుల వ్యవస్థయొక్క తత్త్వం తెలియక, కుల దురభిమానాలవల్ల కుమిలిపోయే, లోకంలోని, అశాంతి నాల్గోతరంగంలో ధ్వనిస్తోంది. 'హస్తాలు చాలా ఉన్నాయి; శిరస్సొక్కటల్లే వుంది'— అంటే పద్ధతులు వేరైనా గమ్యం ఒక్కటే అనిన్నీ, బాహిరమైన భిన్నత్వం ఏకత్వంలోనే వ్యవస్థిత మనిన్నీ, ధ్వని.

ఈ అభినందన వాక్యాలు సర్వతోముఖ సమగ్రాలనుకోవద్దని మిమ్ము వీడుకొనేముందు వేడుకొంటున్నాను.

గేయం :

సెలకన్నె

— శ్రీ వై. సి. వి. రెడ్డి

పురివిప్పిన నెమ్మిపిండు
పూజలలో-ఉదయరాగ
పుష్పాంజలి వన్నెలిడగ
పోలికలేనట్టి దివ్య
భావవేగ పరిధులలో
ప్రణయమ్మున ప్రణవముంచి
ప్రణవమ్మున ప్రణయముంచి
అంతా నీవై పొంగుచు
అంతా నీవై పొరలుచు-
యేమమ్మా సెలకన్నె!
యెక్కడనుం డీరాకడ?

అరుణకాంతు లల్లుకొన్న
తరుణభావ సంధ్యలలో
గున్నమావి కొమ్మపైన
గొంతుక సవరించి కోకి
లమ్మ పాడు హాయిపాట
లన్నీ నీ గొంతుకలో

ఒదిగినాయి మెదిగినాయి
యెదలాడెడి నీపాటల
బాటలలో పదములెన్ని
పయనింపగ యనుమతింప
వేమమ్మా సెలకన్నె!
యెక్కడనుం డీ రాకడ?

ఒక విచిత్రపు పత్రపటము
ఒఖ్ఖపై వలెవాటుగాగ
ఒక వినూత్న కాంతిపుంజ
మోసరిలిన కాసెగాగ
ఒక విశుద్ధ ప్రణవశబ్ద
మొత్తిగిలిన యందెగాగ
ఒక వికీర్ణభావజగతి
సకలాత్మగ సాగుచుంటి
వేమమ్మా సెలకన్నె!
యెక్కడనుం డీ రాకడ?

కావ్య సమీక్ష :

అహల్యా సంక్రందనము

(సముఖం వెంకట కృష్ణప్ప)

— శ్రీ రావూరు ప్రసన్న సత్యానారాయణ

కాలచక్రమునకు గతి భిన్నత్వము నిసర్గము. అందుచే సమానలక్షణ విలసితమగు కాలము నంతటిని ఒక యుగముగ విభజించుట సహజము. కాల పరిణామము వాఙ్మయము పైనను ప్రభావము నెరపు ననుట సర్వవిదితము. కావున వాఙ్మయమునందు కాలమును అనుసరించి వైలక్షణ్యము ఏర్పడు ననుట నిర్ధారితమైనది. లక్షణసామ్యము గల సాహిత్యమునంతను తత్సర్గకాల దృష్టితో ఒక యుగముగ విభజించుట పొసగును. మన ఆంధ్ర వాఙ్మయమును కూడ అట్లే భిన్నయుగములుగ విభజింపనగును. ఏ యుగసాహిత్యము ఐనను పూర్వాపరయుగసాహిత్యము లక్షణ నిరపేక్షముగ ఉండజాలదు అనుట సమ్మతింపనగు సత్యము. అట్లయ్యును ప్రత్యేకతను నిరూపించు ఒక విశిష్ట లక్షణోపేతమైననే కదా ఒక యుగముగా విభజింపనగును! దక్షిణాంధ్రయుగము గూడ అట్టిదే. కాలపరిమితిని బట్టి సుదీర్ఘము కవితా పరిణతిని బట్టి కడు విలక్షణము నైన యుగమది. రసికశేఖరులైన రాజకవుల పరంపర; సంగీత సాహిత్యములయందు సర్వంకష జ్ఞానమును ఆర్జించిన సారసలోచనలు సైతము సభావేదికల నలంకరించుట. శృంగారపు లాలస నింగి నంటుట; వాఙ్మయ ప్రక్రియా వైవిధ్యమును ప్రదర్శించుట; సంభోగ శృంగార వర్ణనము సమాలంబనీయమగుట; పరకీయ శృంగార వర్ణనము ఉపాదేయమగుట; శృంగారేతర రసములుగూడ ప్రాధాన్యము వహించుట; హాస్యము అంగిరసస్థాయి నందుకొనుట; ఆలంబనవిభావమునకు ప్రాముఖ్యము నిచ్చుట; మానసిక పరిస్థితి వర్ణనాత్మకము, భావప్రధానమునైన శృంగారము వర్ణనీయమగుట; తత్పూర్వయుగపు కవులకు శబ్దముపై నెంతటి చూపు ఉండెడిదో అట్లే యీ యుగపు కవులకు భావముపై ప్రత్యేకపు చూపుండుట; రచనలో వ్యావహారికచ్ఛాయలను చూపుట; వ్యాకరణము నుపేక్షించుట; జాతీయత నధికముగ వ్యక్తమొనర్చుట; వ్యుత్పత్తి, నైతికనిష్ఠ, ప్రామాణ్యము కొరతవహించుట మున్నగునవి ఆ యుగసాహిత్యపు ప్రధానలక్షణములుగ

గోచరింపగలవు. ప్రదర్శింపనంతమాత్రమున ఆ యుగకవులకు వ్యుత్పత్తిలేదని చెప్పజూచుట సాహసమని కొందరు విమర్శకుల అభిప్రాయము. ఏతల్లక్షణోపేతమైన సాహిత్యసృష్టికి తీర్థభూతములైన ఘట్టములు దక్షిణాంధ్రమున తంజావూరు, మధుర, పుదుకోట, జింజి (చెంజి), మైసూరు సంస్థానములు. క్రీ. శ. 1706-32 సంవత్సరములమధ్య మధురనేలిన విజయరంగ చొక్కనాథుని ఆస్థానమున ఉన్నట్టివాడు మన సముఖము వేంకట కృష్ణప్ప. విజయరంగ చొక్కనాథుని 'అంతరంగిక సామాజికుడు'గ కొంత కాలము పనిచేసినట్లు తెలియుచున్నది. విజయరంగ చొక్క నాథునివలన 'గజతురంగ మాందోళికా చ్ఛత్రచామర విజయకాహళ భూరిభేరీ బిరుదధ్వజ' ప్రముఖాదులబడసినట్లు ఆశ్వాసాంతగద్యలయందు స్పష్టముగ చెప్పికొన్నాడు. ''సంగర సవ్యసాచి,' 'సంగర కిరీటి' అను బిరుదములు ఈతనికుండినట్టు తెలియుచున్నది. బాల్యమునందే మధురోర్వీనాథుని మెప్పించినాడట. సంగరమునందే కాక సాహిత్యమునందును ఉభయభాషలయందును సవ్యసాచియైనట్లు గ్రహింపనగును. గ్రంథావలోకనమున శశాంకవిజయకర్త శేషము వెంకటపతియు, బుడిగె కృష్ణ కవీంద్రుడు ఈతని కాప్తసఖులని చెప్పుకొన్నాడు. జైమిని భారతము అను వచన కావ్యమును, సారంగధరచరిత్రము అను ఆశ్వాసత్రయ ప్రబంధమును, రాధికాసాంత్వనము అను ఏకాశ్వాస ప్రబంధము—ఈతని యితరరచనలైనట్లు తెలియుచున్నది.

పరకీయ శృంగార వర్ణనమునకు పట్టుకొమ్మలై నిలిచిన వారిలో ప్రఖ్యాతలు రాధిక అహల్య తారలు అని చెప్పవచ్చును. పరపురుషునితోడి శృంగార గోష్ఠియందు వీరి ముగ్గురికి అత్యంతము సామ్యము గలదు. రసిక శేఖరులు శృంగారశూరులునైన కవుల చేతిలోబడి ఈ గాథలు మఱియు వన్నెకెక్కినవి.

అహల్యాసంక్రందనమునందలి కథావస్తువు ప్రఖ్యాతము. దేవేంద్రుని సభలో ఒకనాడు అచ్చర మచ్చెకంటులలో మిగుల సౌందర్యవతి యెవ్వరు అను ప్రశ్న జనించినది. సభాసదులగు మునులును దేవతలును వారివారి అభిరుచుల ననుసరించి మక్కువగలవారి నామములు చెప్పిరి. అంత వారిలో ఒకరి

---

1. చూ. బ్రహ్మశ్రీ వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రిగారి "తంజావూరి ఆంధ్రరాజుల చరిత్ర." పుటలు 28-31.

కొకరికి వాదులాట ఆరంభమైనది. తుదకు అది కొంతవరకు కచాకచి కదనో త్కంఠమైనది. కాని మధ్యవర్తుల మాటలచే సమసిపోయినది. తరువాత ఇంద్రు డొకనాడు బ్రహ్మసముఖమునకేగి అప్సరోఽంగనలలో మిక్కిలి సౌందర్యవు టిక్కయగు దానిని చెప్పుడని ప్రార్థించినాడు. తన మదికి నించిన యింతి యతఃపూర్వసృష్టియందు లేదనిచెప్పి తనకు నచ్చినవిధముగ ఒక లేమను సృజించి నాడు బ్రహ్మ. ఆమె సౌందర్యము త్రిలోకముల ముగ్ధమొనర్పగల్గినది. ఇంద్రుడు ఆమెను మనసారగ ప్రేమించి. తానే దానికి తగిన భర్తనని నిర్ణ యించుకొని, తన ప్రేమను వ్యంగ్యముగ ఎన్ని మాటలలో వ్యక్తము చేసినను లాభములేక తుదకు తనకుఇమ్మని అర్థించినాడు. కాని బ్రహ్మ ఇంద్రునకు ఇయ్యక ఆమెను గౌతము నొద్దకు పంపినాడు. గౌతమునికి పరిచర్య సేయు చుండినను ఆమె ఇంద్రునే తలచుకొనుచుండినది. ఇంద్రుడుగూడ గౌతముని ఇంటికి రాకపోకలు సాగింప మొదలిడినాడు. ఒక జటిసీమంతి రూపమున పగు దెంచి ఆమెహృదయము సుముఖముగ ఉన్నట్లెరిగి కొలదిదినముల అనంతరము కుక్కుటమైకుంసి గౌతముని వేషమున ఆమెను కలిసినాడు. ఇంద్రుడు అండవిహీనుడగునట్లు గౌతముడు శపించుట - అహల్య రాయి యగుట- శాపవిమోచనోదంతము - అహల్యాగౌతముల పునస్సమాగమముతో గ్రంథము ముగియుచున్నది.

ఆంధ్రవాఙ్మయమువందు శృగారప్రధానములయి వాసికెక్కిన కతిపయ కావ్యజాలములో ఈ అహల్యాసంక్రందనము ఒక ఉత్తమ స్థానమును సంపా దించుకొన్నది. శృంగార ప్రధానమగు గ్రంథజాలము అనుటతోడనే శృంగార రసప్రధాన కావ్యము అను స్ఫురణముగల్గుట సహజము. కాని రసాభాసము రక్తిగట్టిన కావ్యరాజమిది. రసముయొక్క ఆభాసమే రసాభాసము. అనగా రసమువలెనే భాసించుమగాని రసముమాత్రము కాదని యర్థము. రసపోష ణముకంటె రసాభాసపోషణము కష్టతరమందురు.

తల్లక్షణము : మన పండితులు తఱచుగ పేర్కొను ప్రతాప రుద్రీయ శ్లోకము

ఏకత్రైవానురాగశ్చే త్తిర్యఙ్మ్లేచ్ఛగతోఽపి వా
యోషితో బహు సక్తిశ్చే ద్రసాభాస స్త్రిధా మతః.

ప్రకారము ఇందలిది రసాభాసమగుటకు అవకాశము ఎట్లును కాన్పిం పదు. ఇట అహల్యాసంక్రందనులయందు అనురాగము ఉభయనిష్ఠము. వారి

మధురబాంధవ్యము పూర్వరాగ ప్రేరితము. ఇంద్రుని ప్రశ్నవలననే అహల్యను సృజించినాడు బ్రహ్మ. అహల్యాసంక్రందను లొకరినొకరు చూచికొని పరస్పర లగ్నహృదయులైనారు ఆ క్షణముననే. కావున 'ఏకత్రైవాను రాగ'ము అనులక్షణ మిట పట్టదు. వారు తిర్యక్కులును మ్లేచ్ఛులును కాకుండుట స్పష్టము. ఇంక 'యోషితో బహిసక్తిశ్చేత్' అనునది యేమైనవర్తించునా యని విచారింపవలయును. ఇట అహల్యాసంక్రందనుల సమాగమమునకు కారణము అహల్యకుగల బహుసక్తి కాదు అని చెప్పుటయే సమంజసమని తోచెడిని. జన్మమొందినది మొదలు ప్రేమించినవ్యక్తి ఇంద్రుడు. అకలంకమగు ప్రేమము అతనిపైనే కలదు ఆమెకు. బ్రహ్మ ఆజ్ఞవలన మాత్రమే గౌతముని సేవించుచుండినది. గౌతమునిపై నున్నది కేవలము భక్తిమాత్రమే అని ఇందు కవి స్పష్టముగా ప్రతిపాదించినాడు అందుచే ఇది నారిబహుసక్తి కాదు. ఆకారణమున ఇది రసాభాసమనుట పొసగదు. కాని జగన్నాథ పండితుని మతానుసారము మాత్రము ఇది రసాభాసము కాక తప్పదు. 'అనుచిత విభావాలంబనత్వం రసాభాసత్వమ్' అని అతని వక్కాణ. అనుచిత విభావాలంబనమై ప్రవర్తిల్లిన రతి రసాభాసమగు ననుట స్పష్టము. "అనుచిత" పదమునకు లోక మర్యాదాతిక్రమణము అను నర్థము పరిగ్రహణీయము. అహల్యాసంక్రందనుల సమావేశము పూర్వరాగ ప్రేరితమే. అయినను ఒక వ్యక్తికి భార్యయైన పిదప మరియొకనితోడి పొందు స్త్రీకి లోకమర్యాదానుగుణముగ నిషిద్ధము. అందుచే ఇది రసాభాస మనుటకు సందేహింప నక్కరలేదు.

వాల్మీకీయమునకు భిన్నముగ ఈతడు కావించిన కల్పనలు ప్రధానము నప్రధానము నైనవి పెక్కులు. అత్యంత ప్రధానము, రమణీయతమమునైన కల్పనము ఇంద్రునికొరకునై అహల్య సృజింపబడెననుట. ఇంద్రుడు అహల్యను మోసగించెనని అహల్యపాత్రను పెక్కురు కవులు సమర్థింప యత్నించినారు. కాని వారి సమాగమము పూర్వరాగ ప్రేరితమనియు అహల్య కేవలము శక్రుని కొఱకే సృజింపబడినదనియు ఆమె ఆదినుండి ఇంద్రునిపైనే అనురక్తయై యుండెననియు గౌతమునెడ కేవలము భక్తిభావముతో మాత్రమే యుండెననియు అందుచే అహల్యాసంక్రందనుల సమాగమమున దోషము ఆవంతయు లేదనియు సమర్థింప యత్న మొనర్చినాడు సముఖము. నిర్వహణము మేలిరముగనే సాగినది.

పాత్రపోషణము పటిష్ఠముగనే సాగినదనిచెప్పవచ్చును. ఇందు అహల్యా సంక్రందనులు నాయికా నాయకులు అనుట స్పష్టము. అహల్యను అతఃపూర్వ సౌందర్యవతులకంటె అత్యున్నతమగు స్థాయియందు చిత్రింపదలచినాడు. కాని ఔపమ్యసామగ్రి క్రొత్తది తెచ్చుట కష్టతరమైనది. తుదకు పూర్వుల మార్గముననే

చందురులో మైల జలజంబులో దువ్వ
యూడ్చి పోఁద్రోచి రెండొకటిసేసి
అరుణాశ్మకాఠిన్య మమృతపాండుగుణంబు
నుడిగించి యా రెండు నొకటిసేసి
అరులతో డెడయించి గిరుల ప్రతాపంబు
పెకలించి యా రెంటి నొకటిసేసి
యిభతుండ చాతుర్య మిల ననంటుల జాడ్య
మొడిచి యా రెంటిఁ దా నొకటిచేసి

సృజించెనని వైచిత్రితో ఉక్త మొనర్చినాడు. పతివ్రతాధర్మమున పతితయైనను భావము పవిత్రమగుటచే (కారణము పూర్వరాగప్రేరితమగుట) ఆమె నిష్కలంక యైనట్లే చిత్రింపబడినది. అందులకు ఉపబలముగ సమాగమ సన్నివేశ వర్ణనాత్పూర్వము తృతీయాశ్వాసాదియందు.

'......మదికిన్
హాయి దలిర్పఁగ వైశం
పాయనుఁ డిట్లనియె లోకపావనచరితన్.'

అని చెప్పినాడు. వైశంపాయనుడు సంయమివర్యుడగుట సర్వ సమ్మతము. రాగద్వేషములు రహితములగును సంయమనముచే. కావున సంయమి భావములును వాక్కును పక్షపాతయుతములనుట సాహసమనుకొందును. అట్టి వైశంపాయనునికి కథన మొనర్చుట మిక్కిలి హాయిని గూర్చినదనుటయందు అది నిష్కలంకమైనదని చెప్పకయే చెప్పినట్లగును. అట్లు ఊహింపవలసిన యావశ్యకము లేకుండగనే 'లోకపావన చరితన్' అని వాచ్యముగనే చెప్పినాడు కవి. ఆమె దోషమునందు సామంజస్య ముండుటవలననే గౌతముడు పునర్గ్రహణ మొనర్చినాడు. ఇంద్రునిపాత్రయు కొంతవరకు ఉత్తమ మార్గముననే పోషింపబడినదని చెప్పవచ్చును. కాని కేవలము కామప్రకోప ప్రశమనార్థము సర్వదైవత కులాధిపుడు ఒక కోడియై కూసెననుట అంత ఉచితమై

నట్లుగా తోపదు. భావనయందు వైలక్షణ్యమును ప్రదర్శించిన దక్షిణాంధ్ర యుగముననైనను దీనిని మార్పుచేసినచో బాగుండెడిదేమో! ఇంక గౌతముని పాత్రయు సంయమిసహజముగనే పోషింపబడినది. ఇంద్రసభయందు కేవలము అచ్చరల సౌందర్య నిర్ణయమునకై హేయనుగు దేహసౌందర్యమును గూర్చిన వివాదమును అట్టి స్థాయియందు సాగించిన తేలిక మానుసులుగా మౌనులను చిత్రించుట అనుచితమనియే పలువురు పండిత విమర్శకుల అభిప్రాయము. అహల్యా సౌందర్యము లోకోత్తరమను స్ఫురణకు హేతువు కావచ్చును. కవి చమత్కార ప్రియత్వమునకు హాస్యచతురాస్యు డనుటకు రసిక శేఖరు డనుటకు సాక్ష్యము అందు లభించిన లభింపవచ్చును. కాని వివాదోద్ధతియందు అత్యుగ్రుడైన కౌశికుడు జపమాలను అవల పారవైచుట అనుచితమనుట సాహసము కాదనుకొందును. ఎంత కవిత్వమైనను ఆర్షధర్మమున కపకర్ష నాపాదింప జూచుట సమంజసమా! తాను పదిసంవత్సరములు మేనకతో వసించితినని దేవేంద్రసభయందు చెప్పునా! ఆమె సౌందర్య సమర్థనమే ప్రధానాశయమైనను అట్లు వాచ్యముగా చెప్పునా! ఆత్మాపకర్ష నాపాదించు ఆ వాక్కులను బల్కునంతటి దమరాహిత్యమును ప్రదర్శించినట్లు చెప్పుట యేమి యుచితము?

రసాభాస పోషణము రమణీయముగనే ఉండునట్లు జాగ్రత్త వహించి నాడు కవి. గౌతముని వేషమున ప్రవేశించుచునే ఇంద్రుడు:

'కొమ్మ! యొక పుంజు తనపెంటికోడిఁ దలఁచి
కూసెఁ గాకది వేకువ కోడిగాదు
ప్రొద్దువోడవంగఁ దద్దయుఁ బ్రొద్దుగలదు
ముద్దుగా శయ్య కరుదెమ్ము! ముద్దుగుమ్మ!'

అని ప్రథమముననే, అతఃపూర్వము ఒక జాము కాలముక్రింద ఆమె రత్యభిలాషను వెల్లడింప గౌతము డొడంబడకుండుటను దివ్యదృష్టితోనైనను గ్రహింపలేక 'శయ్య కరుదెమ్ము' అనుటయందే శంక గల్గించినాడు కథాశిల్పమున నిదియొక లోపమేమో! అవులించిన త్రేపులు లెక్కపెట్టగలది అహల్య. శతమన్యుడేమో అను శంకయే ఆమెకు మొదట కల్గినది. ఆగమన కారణము తెలిపి పలువిధముల ప్రార్థించినాడు. తుదకు కాళ్ళ బేరమునకు వచ్చినది వ్యవహారము. 'దేవుడ వేలినసామివి! పోవయ్యా' అని అనుకంపాన్విత హృదయమును వ్యక్తమొనర్చుచు 'గుబ్బచనుమొన లావిభునెదసోఁక' వెత్తి

నదట. ఎత్తిన పట్టువీడక కుచపాళిపై నత్తమిల్లినాడు శచీశ్వరుడు. ఇరువురును మన్మథ బ్రహ్మానంద మగ్నులైనారు. భావము లొక్కటైనవి. నీవు నేనను భేదము నశించినది. అనిర్వచనీయము అఖండమునగు సుఖముప్పతిల్లినది. ఇట్లుండగనే వేకువజాము తోచినది. వదలలేక వదలలేక యెట్లో వెడలినాడు ఇంద్రుడు - శాపోపహతుడైనాడు. ఇందు కవి తన ఉద్యోగప్రవృత్తితత్వము లోనివైన మల్లబంధ విశేషములనుగూడ కవిత్వములో భంగ్యంతరముగ ప్రవేశ పెట్టి సార్థకత్వమును చేకూర్చుకొనినాడు.

'సకల కలి కలుషతిమిర భాస్కరోదయంబును, నుల్లసితసంపత్పల్లవ వాసంతికావాసంబును, నవరస నిగూఢ గంభీరంబునుంగా' కావ్యముండ వలయునని కవి తలంపైనట్లు స్పష్టము. ఇందు నవరస నిగూఢంబుగా నమట కేవల ముపలక్షణమాత్రమైనట్లు గ్రహింపనగును. తెలుగు కవులయందు కవిత్రయము, భాస్కరుడు, సోమునిపై గౌరవభావము. అట్లని తక్కిన కవులపై తక్కువ చూపున్నదని చెప్పుటకు వీలులేదు.

రచనము సమర్థముగను పటిష్ఠముగనే సాగినది. జాతి, వార్తా, చమత్కార ప్రదర్శనముపై ప్రత్యేకదృష్టి నునిచిన కవులలో అగ్రస్థానీయులు దక్షిణాంధ్ర యుగకవులు. దక్షిణాంధ్రయుగకవులయందు ప్రథమశ్రేణిలో గణింపదగిన యీ కవియు వానిని సందర్భోచితముగను, స్ఫూర్తిమంతముగను ప్రదర్శించినాడనుట కేవల స్వభావోక్తి. ఈ గ్రంథమందలి జాతి, వార్తా, చమత్కార చారుత్వమును దర్శించుట ఆ పదముల అర్థవైశాల్యము నించుక సమీక్షించుట యవశ్యమని తలతును.స్వభావోక్తియే జాతి యనవచ్చును 'స్వభావోక్తి రసౌ చారు యథావ ద్వస్తువర్ణనమ్' అని యొక నిర్వచనము. స్వభావోక్తి స్వభావస్య జాత్యాదిస్థస్య వర్ణనమ్' అని మఱియొక లక్షణము. యథావద్వస్తువర్ణనమే స్వభావోక్తి. కాని కొన్ని వస్తువుల యథార్థ వర్ణనము జుగుప్సను గల్గించును. అందువలననే 'చారు' అని జాగ్రత్త వహించినారు ఆలంకారికులు. రమణీయమైన వస్తువు యొక్క యథార్థ వర్ణనమే స్వభావోక్తి. నిరలంకృతమై, సాహిత్య ప్రతిపత్తి సాధకములలోనివైన శయ్యావైగనిగ్యము పదబంధనా చాతురి మున్నగునవి లేక, కథా సన్నివేశమును, సందర్భోచితిని, పాత్ర స్వభావము మున్నగు వానిని పురస్కరించుకొని మఱియొక పాత్రతోడి ప్రసంగ సందర్భమున ప్రవర్తిల్లినటువంటి భావాశ్రయమైన చమత్కారమే వార్త అనవచ్చును.

ఆంగ్లమున సంక్షిప్తముగ 'A pointed expression without any literary exuberance' అని చెప్పవచ్చును. వార్తలాడుట అని ప్రయోగము. ఇక చమత్కారము అనునది పలువిధములు. అర్థాశ్రయమైన చమత్కారము శబ్దాశ్రయమైన చమత్కారము నని స్థూలముగ ద్విధా విభజింపనగును. సందర్భమును చమత్కరించుట కవి సమయములు, లోకోక్తులు, నుడికారములు సామెతలు అలంకారములు మున్నగువానిని చమత్కరించుట అర్థాశ్రయమైన చమత్కారము క్రిందికి వచ్చును. యమకము ఛేకానుప్రాసాదుల ప్రయోగించి చమత్కరించుట శబ్దాశ్రయమైన చమత్కారము క్రిందికి వచ్చును. పైన చెప్పిన జాతి వార్తాచమత్కారములకు క్రమముగ ఉదాహృతులను పరిశీలింతము.

'ఉంఛ ధాన్య సమర్పితోర్వరా ధీశార్హ
          షష్ఠ భాగాంకిత సైకతంబు
త్రిషవణాప్లుత మౌని ధృత వల్కలాంచల
          పృషత చంద్రక వర్జ్ఝరితటంబు
ముని బాలకానీత పునరంకుర త్కుశ
          శ్యామికా కోమల శ్యామలంబు
పృషదాజ్య హోమ సమేధమాన హుతాశ
          ధూమగంధావృత వ్యోమభాగ
మతిథి పూజార్హ వస్తు సమార్జనైక
సంగ్రహావ్యగ్ర గృహమేధి సంకులంబు
శాంతము నగణ్య పుణ్య నిశాంతమగుచు.'

గౌతముని ఆశ్రమ ముండెనని వర్ణించుట స్వభావోక్తి సుభగముగ నున్నది. ఇట్లే అహల్యా సంక్రందనుల సంభాషణము గూడ మిక్కిలి యథార్థముగ సాగినది.

అహల్యా సౌందర్యాకృష్టుడై ఆమె యింటికి రాకపోకలు కావించు నింద్రునితో ఒకనాడు ఆమె యొనర్చిన సంభాషణము సంవాదాత్మకశైలిలో

'ఎవరది యింటిలోపల ? నదెవ్వరు ? శక్రుఁడ ! చెల్ల మీరలా
యివలికిరండు ; నీదు మగఁడెక్కడ ? మూలఫలార్థమేఁగె ; రా
నువిదరో ! తామసంబగునొ ? ఉండుఁడు, పూజలుగాంచిపొండు; సే
యవలయుఁబూజ నీవెఱుగవా ? యన సిగ్గుననేఁగు నవ్వుచున్'

ఇట అహల్యా సంక్రందను లొకరిపైనొకరు ప్రేమనుగల్గియుండియు 'ముఖా ముఖి' వ్యక్తము చేయజాలకపోవు సందర్భము. యాదృచ్ఛికముగ, మునిలేని తఱి పరస్పరము మనోగతభావములను వెల్లడింప నవకాశము లభించినది. 'పూజలు గాంచిపొందు' అని అహల్యపల్కగ నే 'సేయవలయుఁబూజ నీ వెఱుఁగవా' అని యింద్రుడు పల్కుటయందలిభావము అహల్యకు మాత్రము తెలియును. ఆమె సిగ్గు యందలి అంగీకారభావము ఇంద్రునికి తెలియును. అదియు సందర్భమును బట్టి ఊహింపదగినది.సూటిగ నిరలంకృతమై కథా సందర్భమును సందర్భౌచితిని పురస్కరించుకొని యిరువురు పాత్రల ప్రసంగ సందర్భమున ప్రవర్తిల్లిన భావాశ్రయమైన చమత్కారము కావున ఇది వార్తకు ఉదాహరణము కాకపోదనుకొందును.

ఇక చమత్కారము భావాశ్రయమగుటకు :

అహల్య సృజింప బడగనే ఆమె సౌందర్యమునకు ముగ్ధుడైన ఇంద్రుడు. బ్రహ్మతో 'చక్కదనాల కుప్పయగు చక్కెరబొమ్మను సృష్టిచేయుటే యెక్కువగాదు; ...' అనుటయందు ఇంద్రునికి ఆమెపైగల మమకారము వ్యక్తము సేయబడుచు సందర్భము చక్కగ చమత్కరింపబడినదనవచ్చును.

"అలికచమోముబోలను సుధాంశు సరోజము లొక్కపుష్కర
స్థలమునఁ బ్రార్థనల్ సలుపఁ జంద్రుఁడు పొందెఁ బ్రసాదమంత లో
పల బహురాజపాన మధుపస్పరిశంబున యోగభంగమై
జలజ మటుండెఁ గానియెడఁ జందురునింగని సైఁచియుండునే"

అనుటలో బద్మమునకు చంద్రునకు విరోధము అను కవి సమయము చక్కగ చమత్కరింపబడినదని తలపవచ్చును.

అప్సరసౌందర్య నిర్ణయసమావేశమున దేవతలకు మునులకు ఒకరిలో ఒకరికి వాదులాట ఆరంభమై తీవ్రరూపము దాల్చినది. అది శమించుజాడ కాన్పింపలేదు. "అచ్చరమచ్చెకంటులకునై కడు హెచ్చిన మచ్చరంబుతో .... వివేకముల్లెల్లను వెచ్చపెట్టి" యిట్లు వివాదమునకు దిగిరేయని విచారించి యెట్లైనను ఆపవలయునని తలచి యింద్రుడు

"ఏ కాంత యెవరి కితవో
యాకాంతను వారు పొగడు టది యుక్తంబే
మీకేల వాదు మీలో
'లోకోభిన్నరుచి' యనెడి శ్లోకము వినరే"

అని అనును. ఇందు 'లోకోభిన్నరుచిః' అనెడి లోకోక్తి బాగుగ చమత్కరింప బడుట స్పష్టము. సామెతలు జాతీయములు నుడికారములు అటనట చమత్క రింపబడకపోలేదు. ఉదాహరణమునకు ఇంద్రుడు అహల్యను తనకిమ్మనికోరగా బ్రహ్మ 'నీకునీవె పడ్డించుకొనన్ దగునే' అనుట; ఇంద్రుడు అహల్యకొఱకయి తిరుగుట 'ఆసు పోసినరీతి' నుండెననుట* మున్నగు వానిని కొనవచ్చును.

అహల్య 'చిన్ని పదముల హలరేఖ చేత సీత,
దీలు పడు కౌనుచేత విదేహజాత,
గోము మీఱిన కటి చేత భూమి పుత్రి'

అనుట యందు సీత విదేహజాత భూమిపుత్రి అను పదములు చమత్కరింప బడిన వనవచ్చును.

ఇంక అనుప్రాసాద్యలంకారములు అతిమాత్రముగను అతి రమణీయ ముగను ఉపయోగింప బడినవి. శబ్దముపై లాలసయందును కవి కొంత చూపును ఉంచకపోలేదని చెప్పనగును.

నాగంబుల నాగంబుల
నాగంబుల గెల్చు కురులు నాభియుఁ దొడలున్
భోగంబుల భోగంబుల
భోగంబులఁ దరుణి యూరు బొమచను లేలున్.

'బార సూరులు సలిపిరి బారసూరు
లాగమంబుల నుతియింప నాగమంబు'
'తూపు రూపు మాపుఁ దొయ్యలి నునుఁ జూపు
సోము గోము నోము భామ మోము'
'ఎనఁగాన జగాన మొగానఁ బల్కెదన్'

త్రిమ్మరి తెమ్మెర క్రమ్మఁగొమ్మరో'
'గిన్నెలతో నెలతో లతోన్నతిన్
కందరమై దరమై రమైక్యమై
కోయిలకో యిలకో లకోరకో'

మున్నగు పంక్తులు శబ్దాలంకార ప్రయోగ సామర్థ్యమునకు మచ్చుతునకలు.

---

* 'రాజానుమతో దర్శో', 'చల్లకువచ్చి ముంతదాఁచురే'
'దూరపుఁగొండలు మనుపు', 'ఉకము మొగముగోటు (సుకుమారి మాటలు)'
'పంగుఁడైనట్టి జనుఁడేఁద గంగయేఁద'
'పుట్టపియట్టి బిడ్డలకుఁ బూసలు గట్టుదురు'

ఈకవి విజయ విలాసమును బహువారములు మననముచేసి యుండ బోలు ననుటకు ఇందలి పెక్కుపద్యములు సాక్ష్యము చెప్పగలవు.

ఒక్క ఉదాహరణము :

కుసుమ సమూహవాసనలఁ గుల్కెడు నీలతకూన యొక్క తా
పస తరుఁ జేర వచ్చె నదె పద్మదళాయతనేత్రి! కంటివా
కుసుమ సమూహ వాసనలఁ గుల్కెడు నీ లతకూన యొక్క తా
పస తరుఁ జేరి యుండుటిది పద్మజు నానతిఁగాదె కోమలీ!

అను పద్యము

విహరించున్ మలయానిలం బచటఁ దావిం జిల్కె నెమ్మేనిపై
విహరించున్ పికనాదముల్ చెవికిఁ గావించుంజవుల్ పోదమా!
సహకారాళి పదంబుఁ జూడఁగ వయస్యా హాళివాటిల్లెడున్
సహకారాళిపదంబుఁ జూడఁగ వయస్యా హాళి యౌనేకదా!

అను విజయవిలాసపు పద్యమును మనసున నుంచుకొని వ్రాయబడిన దనక తప్పదు.

పైన శబ్దాలంకారములకు ఉదాహృతములైన పద్యములు పద్యపాదములుగూడ నిదర్శనములు కాగలవు.

ఇంద్రుని విరహవర్ణనమునకు వసురాజు విరహవర్ణనమును మేలుబంతిగా నిడికొనియెనా యని అనిపింప గలదు.

ఉదాహరణమునకు :

"మగువ పాదములని చిగురుటాకుల నెత్తు
సఖియూరులని కదళికల హత్తు
సతి నితంబంబని సైకతస్థలి వ్రాలు
చెలువ వళులని వీచికలను దేలు .. మున్నగు

పంక్తులు వ్రాయునపుడు

"కనుగొంటి లతకూన నని డాయుఁ గాకున్న
నభినవ తరలతావాప్తిఁ దెలుపుఁ
గంటిఁ బద్మిని నని గమకించుఁ గాకున్నఁ
బరితాప గరిమఁ దామరలఁ జూచు ..."

మున్నగు వసుచరిత్రయందలి పద్యపాదములు స్మృతియందుండె ననక తప్పదు.

'తరుణీ విలాసముల ధీరుల చిత్తము తత్తరిల్లునే' అను పద్యపాదము 'కలంచునే సతులమాయల్ ధీరచిత్తంబులన్' అను మనుచరిత్ర పంక్తిని జ్ఞప్తి కెలయింపక మానదు.

"ఎందును సంచరింప కఖిలేంద్రియముల్ సుఖమొంద డెందమున్
బొందుగఁ దన్నుఁ దా మఱవ ..."

అనునది

"ఎందే డెందము గందళింప రహిచే నానందమున్ నిర్వృతిన్
జెందున్ ..."

అను మనుచరిత్ర పంక్తులను స్మృతికి తేగలదు.

వర్ణనాత్మకమైన శైలీ ప్రాచుర్యము ఇందు కాన్పించును. సంవాదాత్మకమైన శైలియు అతి సరసముగ నడపినాడు సముఖము.

ఉదాహరణమునకు :

"ఎవరది యింటిలోపల ? నదెవ్వరు ? శక్రుఁడ ; చెల్ల ! మీరలా
ఇవలికి రండు;..." మున్నగు వానిని తీసికొనవచ్చును ఇంక ఆఖ్యాన శైలికి కథాసంవిధానమును బట్టియే కొలది అవకాశము కలదనుట స్పష్టము. వర్ణనలు స్వభావమునకు సన్నిహితముగ నుంఁడవలయునని అధికముగ శ్రమ యొనర్చినట్లు తెల్లముకాగలదు. కల్పనా శిల్పముగూడ ఒక మాదిరిగ ఉత్తమముగనే ఉన్నదనవచ్చును.

దక్షిణాంధ్ర యుగకవి సహజములైన వ్యాకరణ విశేషములు ఇందును గలవు. కారణము వ్యాకరణమూకవులకు రాక కాదు. దానిపై నంత ప్రత్యయము లేకయే. వైయాకరణైకవేద్యములగు ప్రయోగము లొనర్చిన యాకవులయెడ పైయభిప్రాయము గొనుట సమంజసమనియే యనుకొందును.

ఉదా :

"మోము కప్పున్నమః పలనె; కూఁతురికెన ; ఉంద్రా యథాధమః మగవాఁడైతే కండ్లు ఎఱచేసి; పదివేలయినా: ఊల్కొన నీకన్" మొదలగునవి, 'నేను' అనుటకు బదులుగ 'తాను' అని వాడుట దక్షిణాంధ్రయుగకవి సహజమైనదే.

'ఱొమ్ము పట్టవు కుచముల్; ఎఱకలను గట్టుకొనియైన నెగసివచ్చి తన యెదనువ్రాలనా చిల్కతాళివలెను' మున్నగు వ్యక్తీకరణములు (Express-

ions) విశిష్టముగనున్న వనవచ్చును. శాపమునుండి అహల్య నివృత్తిచెందు నపుడు ఒక్కమాఱుగ ఆడుదియై నిల్చెనని చెప్పకుండ క్రమముగ స్త్రీగ మాఱి నట్లు వర్ణించుట ఒకవిశిష్టత అనవచ్చును. అహల్యా సౌందర్యమునుచూచి సరస్వతియు అప్సరసలును తాము మగవారము కామైతిమని తలచిరనుట మిక్కిలి సహజముగ నున్నదనవచ్చును.

'మెలఁత మైజిగిఁ బోలు మెఱుఁగు జూచెదనన్న
నింపొందఁ గందోయి యెదుట నిలదు'

అను పద్యమున 'అభిలషితమైన వస్తువు లభింపని యపుడు తత్సదృశమైనదానివలన కొంత తృప్తి లభించును' అను మానసికతత్త్వశాస్త్రమర్మమును చక్కగా పొందుపరిచినాడు కవి. పామును బట్టెద నే నా భూమిని నూఁగారు కెందుఁబ్రతిలేదనుచున్' అనుట ఆనాటి సవాలుచేయు పద్ధతిని తెల్పుచున్న దన వచ్చును.

ఇంద్ర సభయందలి జగడమును అందును కుబేరనందనునికి చంద్రుని మనుమనికిని వచ్చిన జగడమును సజీవముగ వర్ణించినాడు కవి. అహల్యా సమాగమానంతరము ఇంద్రుడు ప్రక్కలు చూచుచు పోవుచుండెననుట చాల సహజముగ నున్నది.

కాని ఎదుట సరస్వతియు ఇంద్రుడు నుండగా 'కన్నులై తేసరే, చన్నులై తేసరే' అని యిట్లు బ్రహ్మగారు తానుసృజించిన స్త్రీ సౌందర్యమును వర్ణించెననుట అంజసమంజసమాయని అనిపించెడిని. ఒకవేళ బ్రహ్మపైగలభక్తి ప్రపత్తివలన సరస్వతి ఊరకుండెనని నను ప్రేమతో తనకుగల చనవును పురస్కరించుకొని 'ఊరకుండుము' అనినైన పల్కక బెల్లముకొట్టిన రాయివలె కదలక మెదలక ఉండెనా ? ఆమాత్రమైన ఆమెకు బ్రహ్మయొద్ద చనవులేదని చెప్ప జూచినచో సాహసమే యగునేమో !

ఇట్లా యుగసహజములగు కతిపయానౌచిత్యములు వినా, పాత్రపోషణము, శైలి, వర్ణనలు జాతివార్తా చమత్కారములు, కల్పనాశిల్పము మున్నగు కావ్యగుణము లన్నిట మిక్కిలి ప్రత్యేకతను ప్రదర్శించినాడనియే చెప్పవలెను సముఖము. ముద్దుపళనివంటి రసికురాలినే మురిపించిన కవిత్వ మాతనిది.

పుస్తక సమీక్ష :

ఆంధ్రాభ్యుదయము

రచన:
శ్రీమతి త్రిపురనేని జయప్రదాదేవి
వెల రు. 1-25

ప్రతులకు:
శ్రీ త్రిపురనేని సుబ్బారావు,
97, MC. మలకపేట, హైదరాబాదు.

రామస్వామి చౌదరిగారిని గురించిన ఒక వ్యాసము, పారిజాతము, విజయ విలాసములమీద సులభంగా సామాన్య జనరంజకంగా వ్రాసిన రెండు వ్యాసాలూ, కందుకూరి, గురజాడాది పెద్దలయొక్క కొద్ది పరిచయంతో ఒక సంస్మరణ, మహాంధ్రోద్యమము అనే పేరుతో జాతీయపోరాటంనుండి ఆంధ్రావతరణము వరకుగల ఒక వివరణ, గోపీచందుగారి కథలనుగురించిన అతిక్లుప్తమైన వ్యాసము మొత్తముకలిపి ఆరువ్యాసముల సంపుటి ఇది.

భాష సరళముగానూ, పఠనయోగ్యముగానూ ఉన్నది. దుర్లభ విషయములు సులభంగా, సులభవిషయములు వివరంగా చెప్పబడినవి. ఇవి పత్రిక కొరకు వ్రాయబడిన వ్యాసాలుఅవడంచేత పాఠకులకు మిక్కిలి ఉపయోగపడును.

—మహేశ్వర్.

శృంగార తరంగిణి

గ్రంథకర్త:
శ్రీ అక్కిరాజు వేంకటేశ్వరశర్మ.
పుటలు 63 : వెల రు. 1-4-0

ప్రతులకు:
గ్రంథకర్త, పండితులు.
ఏ. సి. కాలేజి, గుంటూరు.

ఇది సంస్కృతములోని అమరుక కావ్యమునకు తెలుగుసేత. మూలకావ్యముసయితము చేర్చబడినది. ఈ ఆంధ్రానువాదము ప్రశస్తముగా నున్నదని మహామహులయిన పండితులు అభిప్రాయ మిచ్చియున్నారు. అట్టిప్రశంసకు ఈకవులు ఎంతయు తగియున్నారు. పద్యములు రసోచితములయి, ప్రవాహగతి గలిగియున్నవి. అయితే, ఇప్పటికే ఈ అమరుక కావ్యమునకు రెండు డజనుల అనువాదములు వెలసియున్నవి గదా! ఇంత ప్రతిభావ్యుత్పత్తులుగల ఈ కవిశేఖరులు అనువాదముల వంకకుపోక, సంస్కృతాంగ్ల సాహిత్యముల పోలిక స్వతంత్ర రచనలకు పూనుకొన్నయెడల ఆంధ్రసాహిత్య యోషామణికి అనర్ఘాలంకారశోభ గలుగకుండునా ?

—ద. సూర్యప్రకాశరావు.

దక్షిణభారత హిందీ ప్రచార సభ - ఆంధ్ర

ఖైరతాబాదు - హైదరాబాదు-4

మా తెలుగు ప్రచురణలు

నెలవంక	....	రు. 2-00
ప్రహ్లాదచరిత్రము	....	1-50
శ్రీకృష్ణరాయబారము	....	1-50
కథాతో[illegible]	....	2-00
కావ్యతోరణము	....	1-50
హిమబిందు	....	2-50
ప్రతిజ్ఞాయౌగంధరాయణము - స్వప్నవాసవదత్త		1-50
దేశభక్త కొండా వెంకటప్పయ్య పంతులు జీవితము (మొదటి భాగము)		2-25
వ్యాసరత్నావళి	.	2-00
నెహ్రూచరిత్ర	....	2-50
హిందీప్రచారోద్యమము - దాని స్వరూపము		0-75

★

ఇవిగాక దక్షిణభారత హిందీప్రచార సభ పరీక్షలకు కావలసిన పుస్తకములు, లైబ్రరీలకు పనికివచ్చు హిందీ సాహిత్యమునకు సంబంధించిన వివిధ పుస్తకములున్నూ మావద్ద లభించును.

ది 16-8-59 న హైదరాబాదులోని రాష్ట్రపతి నిలయంలో రాష్ట్రపతి డాక్టర్ రాజేంద్రప్రసాద్‌గారి అధ్యక్షతన దక్షిణభారత హిందీ ప్రచారసభ - మద్రాసు కార్యవర్గ సమావేశము జరిగినప్పుడు తీయబడిన మరొకచిత్రము

Edited, Printed and Published by V. Anjaneya Sharma, 959 Khairatabad, Hyderabad-4 & Printed at Ajanta Printers, Mahakali St., Secunderabad.